

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

2022

Veera Niemenoja

**KOHTI TOIMIVAMPAA SAKKO- JA
LYHYTAIKAISVANKIEN
PÄIHDEKUNTOUTUKSEEN
SIJOITTAMISTA SEKÄ
TURVATTUA PALVELUPOLKUA**

Opinnäytetyö (YAMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

2022 | 80 sivua, 8 liitesivua

Veera Niemenoja

KOHTI TOIMIVAMPAA SAKKO- JA LYHYTAIKAISVANKIEN PÄIHDEKUNTOUTUKSEEN SIOITTAMISTA SEKÄ TURVATTUA PALVELUPOLKUA

Sakko- ja lyhytaikaisvankien rikosten uusiminen on muuhun vankiväestöön verraten nopeaa. Päihteidenkäytöllä on yhteyksiä heidän rikolliseen käyttäytymiseensä. Sakon muuntorangaistuksen käytön laajenemisen myötä sakkovankien määrän on arvioitu jatkossa kasvavan. Eduskunta hyväksyi sakon muuntorangaistusta koskevan lakimuutoksen sillä edellytyksellä, että sakkovankien vankeusaikaisia päihdekuntoutussijoituksia kehitetään ja laajennetaan. Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnallisen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen (2021-2022) yhtenä tavoitteena on kehittää sujuvia toimintamalleja päihdekuntoutussijoituksiin sekä varmistaa, että sakko- ja lyhytaikaisvangeilla on pääsy tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveyspalveluihin myös rangaistusajan päätyttyä.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämisprojektina valtakunnallisen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen osaprojektin sisälle. Projektin tarkoituksena oli selvittää millä tavoin päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia tulee kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemusten perusteella sekä millä tavoin rangaistuksen jälkeistä palvelupolkua voidaan turvata. Tavoitteena oli luoda sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolisiin päihdekuntoutussijoituksiin asiakaslähtöisiä toimintatapoja, jotka edistävät sijoitusprosessin toimivuutta sekä turvaavat vankien palveluiden jatkuvuutta. Tutkimusaineisto kerättiin kahdessa Satakuntalaisessa päihdekuntoutuslaitoksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- tai lyhytaikaisvankien teemahaastatteluihin sekä vankien kuntoutuksen lähityöntekijöille teetetyin kyselyin. Tutkimukseen osallistui yhteensä 11 henkilöä, seitsemän sakko- tai lyhytaikaisvankia ja neljä lähityöntekijää. Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Kehittämisprosessia ohjasi spiraalimalli.

Tutkimustulokset osoittivat, että sijoitusprosessiin oli muodostunut sekä onnistuneiksi koettuja käytänteitä että kehittämistarpeita. Tulosten pohjalta toteutetun projektiryhmän työskentelyn tuloksista syntyi kaksiosainen tuotos. Ensimmäinen tuotoksen osa on infograafi, johon on kuvattu asiakaslähtöiset ja konkreettiset toimintatavat sijoitusprosessin toimivuuden edistämiseksi sekä palvelupolun turvaamiseksi. Toinen osa on koulutus- ja keskustelutilaisuus, jossa projektissa syntyneitä toimintatapoja tullaan levittämään Rikosseuraamuslaitoksessa valtakunnallisesti.

Asiasanat:

kehittämisprojekti, lyhytaikaisvanki, palvelupolku, päihdekuntoutus, päihteet, sakkovanki

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Master of Social Care

2022 | 80 pages, 8 pages in appendices

Veera Niemenoja

TOWARDS FUNCTIONING PLACEMENT OF FINE DEFAULTERS AND SHORT-TERM PRISONERS IN SUBSTANCE ABUSE REHABILITATION AND SECURING THEIR SERVICES

The renewal of fine defaulter's and short-term prisoner's crimes is more common when compared with the rest of the prison population. The use of substances often has a connection to criminal behavior. With the expansion of the use of the conversion imprisonment, the number of fine defaulters is increasing. Finnish parliament approved recently a change in the law concerning the conversion imprisonment requiring that the substance abuse rehabilitation placements for fine defaulters are developed and expanded in Finland. The nationwide Fine defaulter and Short-term Prisoner Project of the Criminal Sanctions Agency (2021-2022) aims to develop placing these prisoners to rehabilitation and to ensure that they have needed social and health services also after their sentence.

This thesis was implemented as a project inside the Western Finland Criminal Sanction Area's subproject of the Fine defaulter and Short-term Prisoner Project. The purpose of the project was to determine the ways in which the placement process for rehabilitation should be developed and how to safeguard prisoners service path based on the experiences of prisoners. The aim was to create customer-oriented policies for rehabilitation placements that promote the functionality of the placement process and safeguard continuity of prisoner's services. The ways in which the development should be done was studied by interviewing the prisoners and conducting a survey to the employees. A total of 11 people, seven prisoners and four employees took part in the study. The data was analyzed by content analysis. The development process was guided by a spiral model.

The findings showed that both successful practices and development needs had formed in the placement process. This information was utilized in the work of the project group and a two-part output was generated: an infographic with a description of customer-oriented and concrete policies to promote functional placement process in substance abuse rehabilitation and to secure the service path. In addition to this, also an educational discussion session to disseminate the policies was generated during the project. The session will spread the benefits of the project to the Criminal Sanctions Agency nationwide.

Keywords:

development project, fine defaulter, service path, short-term prisoner, substance abuse rehabilitation, substances

Sisältö

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Tausta ja tarve	7
2.2 Toimintaympäristö ja projektiorganisaatio	10
2.2.1 Toimintaympäristö	10
2.2.2 Projektiorganisaatio	12
2.3 Tarkoitus, tavoite ja tuotos	13
3 YHTEISKUNTAAN KIINNITTYMINEN VAATII UUDENLAISIA PALVELUJA	15
3.1 Vankiryhmän poikkeava tilanne havaittu niin Suomessa kuin kansainvälisesti	15
3.2 Sakko- ja lyhytaikaisvangit	17
3.3 Ongelmallinen päihteidenkäyttö	17
3.4 Päihteidenkäytön ja rikollisuuden yhteys	19
3.5 Päihdekuntoutus	20
4 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTUS	24
4.1 Aikataulu ja eteneminen	24
4.2 Projektin menetelmät	24
4.3 Tutkimuksellinen osuus	27
4.3.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	27
4.3.2 Tutkimuksen kohderyhmä	28
4.3.3 Laadullinen tutkimus	28
4.3.4 Teemahaastattelu	29
4.3.5 Työntekijöille suunnattu kyselytutkimus	31
4.3.6 Aineiston analysointi	33
5 KEHITTÄMISPROJEKTIN TULOKSET	35
5.1 Ensimmäisen havainnointivaiheen teemahaastattelujen ja kyselyiden tulokset	35
5.2 Projektiryhmän ensimmäisen reflektoinnin ja suunnittelun tulokset	44
5.3 Toisen havainnointivaiheen teemahaastatteluiden ja kyselyiden tulokset	47
5.4 Projektiryhmän toisen reflektoinnin ja suunnittelun tulokset	60
6 PROJEKTIN TUOTOS SAAVUTETUN HYÖDYN LEVITTÄJÄNÄ	64
7 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI	66

7.1 Eettisyys ja luotettavuus	66
7.2 Kehittämismenetelmät ja toteutus sekä projektipäällikön toiminta	67
7.3 Tuotoksen levitys ja implementointi	72
7.4 Kehittämisprojektin vaikuttavuus	73

8 LOPUKSI **74**

Lähteet **75**

Liitteet

Liite 1. Tutkimustiedote

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Kysely

Liite 4. Haastattelun saatekirje

Liite 5. Kyselyn saatesähköpostiviesti

Liite 6. Infograafi asiakaslähtöisistä toimintatavoista sijoitusprosessissa

Kuviot

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos 2021) 11

Kuvio 2. Spiraalimallin sovellutus ja kehittämisprosessi 26

Kuvio 3. Ensimmäisessä suunnittelussa sovitut konkreettiset kehittämistoimenpiteet 47

Kuvio 4. Toisessa suunnittelussa sovitut konkreettiset kehittämistoimenpiteet 63

Kuvio 5. SWOT-analyysi kehittämisprojektista sen suunnitelmavaiheessa 68

1 JOHDANTO

Tutkimushavaintojen perusteella sakko- ja lyhytaikaisvangit ovat sosiaalisesti ja terveydellisesti heikommassa asemassa verrattessa muuhun väestöön ja muihin vankeihin. Sakon muuntorangaistuksen käytön laajenemisen (2021) myötä sakkovankien päivittäisen määrän on arvioitu kasvavan 30 henkilöllä. Jo nykyisellään vankeusrangaistuksista 60 prosenttia on lyhyitä, alle puolen vuoden tuomioita. Lyhyillä tuomioilla ei ole tutkimuksista saatujen viitteiden mukaan vaikutusta vankien rikolliseen käyttäytymiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Sen sijaan rikosten uusiminen on sakko- ja lyhytaikaisvangeilla muuhun vankiväestöön verraten korkealla tasolla. Heidän rikollisella toiminnallaan on usein yhteys ongelmalliseen päihdeidenkäyttöön. (Trebilcock 2011, 1; Nieminen 2018, 2; Laurila, Linderborg, Tyni, Aaltonen & Lähteenmäki 2021, 129.)

Hyväksyessään sakon muuntorangaistuksen käytön laajenemista koskevan lakimuutoksen eduskunta edellytti sakkovankien ulkopuolisten päihdekuntoutussijoitusten kehittämistä sekä laaja-alaista yhteistyötä eri ministeriöiden välillä sekä kuntien ja päihdepalvelujen kesken (Knuuti 2022, 2). Rikosseuraamuslaitoksen keväällä 2021 käynnistynyt valtakunnallinen sakko- ja lyhytaikaisvankihanke (2021-2022) pyrkii vastaamaan edellä kuvattuun vaateeseen. Hankkeen tavoitteena on kehittää sujuvia toimintamalleja sakko- ja lyhytaikaisvankien rangaistusaikaisiin päihdekuntoutussijoituksiin sekä varmistaa vankien tarvitsemien sosiaali- ja terveystalvelujen jatkuvuus myös rangaistuksen suorittamisen jälkeen. (Vankiterveydenhuolto & Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Tämä opinnäytetyö toteutettiin sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen (LSRA) osaprojektin sisälle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millä tavoin päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia tulee kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemusten perusteella sekä millä tavoin rangaistuksen jälkeistä palvelupolkua voidaan turvata. Tavoitteena oli luoda sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuoliseen päihdekuntoutusijointukseen asiakaslähtöisiä toimintatapoja, jotka edistävät sijoitusprosessin toimivuutta sekä turvaavat vankien palvelujatkumoa.

2 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tausta ja tarve

Vuoden 2021 alusta voimaan tulleen lakimuutoksen myötä sakon muuntorangaistuksen käyttöä laajennettiin niin, että useampaan otteeseen samankaltaisiin rikkomuksiin syyllistyneen henkilön sakkorikos käsitellään tuomioistuinmenettelyssä (603/2019). Mikäli henkilölle on poliisin tai syyttäjän toimesta määrätty vuoden sisällä tehdyistä samankaltaisista rikkomuksista vähintään kuusi sakkorangaistusta, seitsemäs käsitellään tuomioistuimessa. Tällöin sakko on mahdollista muuntaa vankeudeksi, jos sitä ei saada perityksi. Päiväsakon muuntosuhde muuttui niin, että kolmen maksamattoman päiväsakon sijaan neljä maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeutta. Muuntorangaistukset ovat lyhytkestoisia, enimmillään 40 päivää. Eduskunta hyväksyi lakimuutoksen sillä edellytyksellä, että hallitus selvittää mahdollisuuksia kehittää ja laajentaa muuntorangaistukseen tuomittujen sijoittamista ulkopuoliseen laitokseen päihdehuoltoon tilanteissa, joissa tuomitulla on päihdeongelma sekä varmistaa tarvittavien palvelujen jatkumisen myös muuntorangaistuksen suorittamisen jälkeen. (Oikeusministeriö 2019; Oikeusrekisterikeskus 2021.) Vankeuslain 8 luvun 9§:n 2 momentin mukaan vankeusrangaistusta suorittava henkilö on ollut mahdollista sijoittaa ulkopuoliseen laitokseen määrääjäksi jo parin vuosikymmenen ajan (767/2005). Viime vuosina mahdollisuutta on kuitenkin kustannussyistä käytetty vähän ja ulkopuoliseen laitokseen sijoitetut vangit ovat olleet pääsääntöisesti pitkäaikaisvankeja. (Knuuti 2022, 2.)

Rikosseuraamuslaitos järjesti vuosina 2014-2017 sakkovankipilotti-projektin, jonka tavoitteena oli sijoittaa sakkovankeja rangaistuksen aikana päihdekuntoutukseen tai tuetun asumisen palveluihin yhteistyössä kunnan ja päihdepalveluja tarjoavien toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2016, 2.) Tutkimuksista on saatu viitteitä siitä, että sakkovankien lyhyet päihdekuntoutusjaksot eivät merkittävästi vaikuta heidän tilanteeseensa tai

rikolliseen käyttäytymiseensä, jos heitä ei saada yhteiskunnan sosiaali- ja terveystalouden piiriin viimeistään muuntorangaistuksen päättyessä (McNeill 2012; Laurila ym. 2021, 139-139). Sakkovankipilotissa tavoiteltiin myös toimintamallien rakentumista, joiden avulla turvattaisiin sakkovangeille heidän tarvitsemiensa palveluiden jatkuvuus myös rangaistuksen jälkeen (Rikosseuraamuslaitos 2016, 3).

Sakkovankipilotin ja aiempien tutkimusten perusteella sakkovangit ovat usein yhteiskunnasta monelta osin syrjäytyneitä ja moniongelmaisia. He eivät välttämättä jaksa, osaa tai kykene hakeutumaan tarvitsemiensa palveluiden piiriin. On arvioitu, etteivät sakkovangit ole itse kovin halukkaita ja sitoutuneita intensiiviseen päihdekuntoutukseen. Tästä huolimatta kaikkien sakkovankipilottiin osallistuneiden, mukaan lukien kuntoutuksessa keskeyttäneiden, kunto koheni päihdekuntoutuksen aikana: heidän terveydentilansa parani, lääkitys saatiin kohdilleen, hygieniaa hoidettua ja ennen kaikkea asiakkuus sosiaalitoimeen järjestettyä. Sakkovankipilotti nosti myös esiin sen, että ulkopuolisen sijoitusprosessin hoitaminen vie aikaa, jota on rangaistusten lyhyen pituuden vuoksi rajallisesti. Ketterä polutus eli päihdekuntoutuksen järjestäminen jo vankeusaikana, sekä kuntoutuksen jatkuminen rangaistusajan jälkeen edellyttää onnistuakseen yhteistyöverkoston mukana oloa. Sakkovankipilotissa todettiin, että sakkovankien ulkopuolista sijoittamista päihdekuntoutukseen tulisi jatkaa. (Hämäläinen 2018, 4-6.)

Päätyttyään sakkovankipilotti sai jatkoa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella toteutetusta SikSak (sakko- ja lyhytaikaisvanki) – projektista. Projekti toteutettiin aikavälillä 14.10.2019-31.12.2020 ja siinä tavoiteltiin sakko- ja lyhytaikaisvankien vaikuttavia palveluja vankila-aikana sekä verkostomaisen toimintamallin kehittämistä, jotta varmistettaisiin asiakkaan kiinnittyminen Rikosseuraamuslaitoksen sekä verkostotahojen palveluihin. Projektissa pyrittiin tehostamaan ja selkeyttämään prosesseja niin vankilaan tulovaiheessa, vankilassa oloaikana, kuin vapautuessaakin. Lisäksi tavoitteena oli sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolisten sijoittelujen, avolaitossijoittelujen sekä valvottujen koevapauksien määrien lisääntyminen. (Järvinen 2021, 2-3.)

Koronapandemian heikentävät vaikutukset hankkeen tavoitteiden toteutumiseen olivat kiistattomat. Tästä huolimatta hankkeen aikana luotiin yhteistä ymmärrystä siitä, millaisia palveluja asiakkaat tarvitsevat ja mikä on lähtökohta niiden tuottamiselle. Projekti lisäsi tietoisuutta asiakaskunnasta ja heidän tarpeistaan kunnissa. Projektissa syntyi myös niin sanottu nopean reagoinnin toimintamalli. (Järvinen 2021, 2-7.)

SikSak – projekti sai jatkoa Rikosseuraamuslaitoksella keväällä 2021 käynnistyneestä valtakunnallisesta sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeesta (2021-2022), jonka tavoitteena on rakentaa ja kuvata toimivat toimintamallit, joiden avulla sijoitetaan sakko- ja lyhytaikaisvankeja rangaistuksen suorittamisen aikana päihdekuntoutukseen. Ulkopuolisten sijoitusten lisäksi hankkeessa kehitetään sakko- ja lyhytaikaisvangeille täytäntöönpanon aikana vankilassa järjestettävää kuntoutusta, vapautteen valmistautumista ja jatkohoidon suunnittelua. Rikosseuraamuslaitos on saanut hankkeen ajan rahoitusta sakkovankien päihdekuntoutuksen kustantamiseen. Lyhytaikaisvankien kuntoutuksen kustannuksista neuvotellaan vangin kotikunnan kanssa. Toiminta on hankkeistettu vuoden 2022 loppuun saakka, jonka jälkeen vankien sijoittamisen vankilan ulkopuolelle päihdekuntoutukseen on tarkoitus jatkaa Rikosseuraamuslaitoksen normaalina toimintana. (Vankiterveydenhuolto & Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Sakko- ja lyhytaikaisvankihanke on jaettu kolmeen alueelliseen osaprojektiin: Länsi-Suomeen, Etelä-Suomeen sekä Itä- ja Pohjois-Suomeen. Alueellisia projekteja ohjaavat alueelliset kehityspäälliköt ja jokaisella alueella työskentelee kolme projektityöntekijää. (Knuuti 2022, 4-5.) Tämä kehittämisprojekti toteutettiin LSRA:n osaprojektin sisälle. Kehittämisprojektissa keskityttiin asiakasnäkökulmaan päihdekuntoutuksen sijoitusprosessissa sekä kuntoutusjatkumossa. Se toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistoimintana ja pyrkimyksenä oli jo hankkeen toteutuessa kehittää asiakaslähtöisesti sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia sekä turvata heidän palveluidensa jatkuvuutta.

2.2 Toimintaympäristö ja projektiorganisaatio

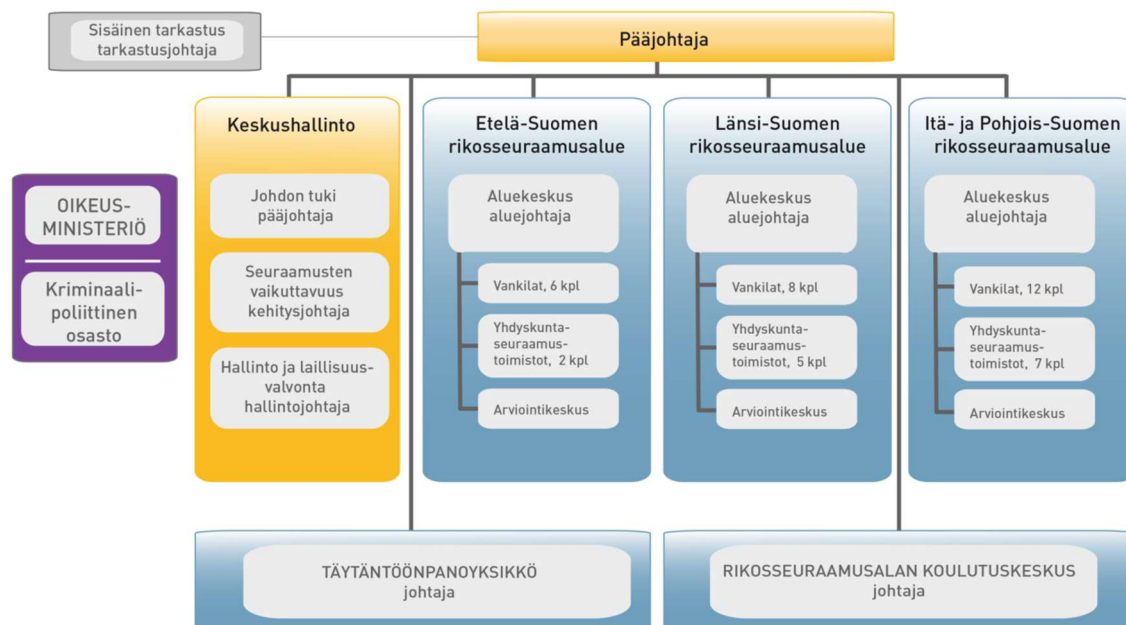
2.2.1 Toimintaympäristö

Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos (Rise) on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Risen toimintaa säätelee laki (953/2009; 1739/2015). Organisaation pyrkimyksenä on uusintarikollisuuden ehkäiseminen sekä yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen. Rikosseuraamustyöntekijät ja muut laitoksen virkamiehet pitävät huolen rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Rangaistusajan suunnittelussa yksi keskeinen tekijä on tuomitun valmiuksien kehittäminen rikoksettomaan elämään. Risessä tehtävää työtä ohjaavia arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus. Lähtökohtana on usko yksilön mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Kriminaalipoliittisena tavoitteena on seuraamusten suorittaminen mahdollisimman avoimissa oloissa ja yhteiskunnan toimintojen piirissä eläen. Risen pyrkimyksenä on lisätä myös yhdyskuntaseuraamusten ja avovankiloiden käyttöä ja kehittää vapautumisvaiheen toimintoja. (Rikosseuraamuslaitos 2020; Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloitustehtävät ovat kuuluneet Risen tehtäviin 1.5.2015 lähtien, jolloin ne keskitettiin ulosottolaitokselta Riselle. Tavoitteena keskittämisessä oli täytäntöönpanon aloitusprosessin tehostaminen ja työskentelyprosessien kehittäminen. Ulosottolaitos vastaa kuitenkin yhä sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen liittyvistä tehtävistä. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos 2021)

Rise (Kuvio 1) rakentuu nykyisellään keskushallinnosta, täytäntöönpanoyksiköstä, rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta sekä kolmesta rikosseuraamusalueesta. Rikosseuraamusalueiden sisällä on kolme arviointikeskusta, 14 yhdyskuntaseuraamustoimistoa sekä 26 vankilaa. Riseen on tulossa organisaatiouudistus kuluvana vuonna 2022. Uudistus on osa Rise 2.0-hanketta, jonka tavoitteena on yhdenmukaistaa toimintaa valtakunnallisesti ja parantaa strategisten tavoitteiden saavuttamista. (Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Porin psykososiaaliset laitospalvelut ja Kankaanpään A-koti

Kehittämiprojektin tutkimuksellisessa osuudessa kerättiin aineistoa sakko- ja lyhytaikaisvangeilta sekä heidän päihdekuntoutuksen lähityöntekijöiltään. Vangit olivat sijoitettuna päihdekuntoutukseen Porin psykososiaalsiin laitospalveluihin tai Kankaanpään A-kotiin.

Porin kaupungin psykososiaaliset laitospalvelut pitävät sisällään katkaisuhuitoaseman sekä kuntoutumisyksikön. Katkaisuhuito on lyhytaikaista akuuttihoitoa, jonka tavoitteena on päihdekierteen katkaiseminen, asiakkaan fyysisen ja psyykkisen tilanteen vakiinnuttaminen, jatkohoidon suunnittelu ja jatkohoitoon ohjaaminen. Akuutin päihdekierteen katkaisun jälkeen kuntoutusta jatketaan kuntoutumisyksikössä. (Porin kaupunki n. d.)

Kankaanpään A-kotia ylläpitää Vapaan Alkoholihuollon Kannatusyhdistys (VAK ry). Yhdistys toimii riippuvuusongelmaisten hyväksi vahvistaen yhteistä hyvinvointia ja tarjoamalla päihderiippuvaisille turvallisen ja elämänmuutosta edistävän kuntoutusyhteisön. A-koti tarjoaa yksilökuntoutusta, perhekuntoutusta, peliriippuvuuden hoitoa, intervallihoidoa ja jatkohoitoa. (Kaipio & Ruisniemi 2009, 8; VAK ry n. d.)

2.2.2 Projektiorganisaatio

Projektin tukena oli kolmikantamalli. Kolmikanta muodostui opiskelijan, mentorin ja tutor-opettajan yhteistyöstä. Mallin mukaisesti opiskelija opiskeli projektin johtamisen ja hallinnan taitoja toimien projektipäällikkönä. Projektin kokonaisuus oli projektipäällikön vastuulla. Hän huolehti kehittämissuunnitelman käynnistämisestä, projektiorganisaation muodostamisesta sekä suunnitelman laatimisesta ja suunnitelman mukaisesta toiminnasta ja etenemisestä. (Ahonen 2015, 14-15.)

Projektipäällikön tärkeänä apuna toimi ohjausryhmä. Ohjausryhmällä oli projektin onnistumiseen merkittävä vaikutus. Koska projektin ohjausryhmään suositellaan otettavaksi mahdollisimman laaja-alaista asiantuntemusta läheltä käytännön toimintaa, ohjausryhmään oli pyydetty sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeessa LSRA:n osaprojektissa Satakunnan alueella työskentelevää projektityöntekijää, jolla on myös pitkä kokemus päihdekuntoutuspuolelta. (Karhatsu & Rossi 2002, 6, 9; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021). Ohjausryhmään kuului myös opiskelijan kollega, rikosseuraamustyöntekijä, jolla on vuosikymmenien kokemus alalta ja lyhytaikaisvankienkin kanssa työskentelystä. Alan vahvaa asiantuntijuutta edusti ohjausryhmässä myös opiskelijan mentori, lähiesihenkilö. Ohjausryhmän

tehtävänä oli ohjata, tukea ja seurata projektin etenemistä. Sen tarkoituksena oli edesauttaa projektin tavoitteiden saavuttamisessa ja ohjata sen sisällöllistä toteuttamista. Ohjausryhmä ei kuitenkaan vastannut projektin toiminnasta, vaan vastuu oli projektipäälliköllä. Päälliköllä oli myös vastuu ohjausryhmän asiantuntijuuden hyödyntämisestä.

Varsinaisen projektityön tekivät projektiryhmän henkilöt (Purola 2018). Projektiryhmään kuuluivat projektipäällikön lisäksi sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen LSRA:n osaprojektin kolme projektityöntekijää.

2.3 Tarkoitus, tavoite ja tuotos

Kehittämiprojektin tarkoituksena oli selvittää vankien ja heidän lähityöntekijöidensä kokemuksia ja ajatuksia sekä hyödyntää kerättyä tietoa sijoitusprosessin kehittämässä ja palvelupolun turvaamisessa. Tavoitteena oli luoda sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutussijoitusprosessiin asiakaslähtöisiä toimintatapoja, jotka edistävät sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolisen sijoitusprosessin toimivuutta sekä turvaavat vankiryhmän tarvitsemien palveluiden jatkuvuutta myös rangaistuksen jälkeen.

Projektiin sisältyi tutkimuksellinen osuus, jonka avulla selvitettiin Kankaanpään A-kodissa tai Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa päihdekuntoutuksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemuksia kuntoutukseen sijoitusprosessista sekä palveluiden jatkumosta. Palvelujatkumon osalta kokemuksia ja ajatuksia selvitettiin myös vankien päihdekuntoutuksen lähityöntekijöiltä.

Tutkimuksen avulla selvitettiin:

1. Millä tavoin päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia tulee kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemusten perusteella?
2. Millä tavoin rangaistuksen jälkeistä palvelupolkua voidaan turvata?

Tutkimuksen perusteella tehtyä kehittämistyötä vietiin käytäntöön jo projektin aikana. Kehittämiprojektin tuloksista syntyi kaksiosainen tuotos. Ensimmäinen

osa on infograafi, johon on kuvattu kehittämissuunnitelmissa muodostuneet asiakaslähtöiset ja konkreettiset toimintatavat sijoitusprosessissa. Toinen tuotoksen osa on projektiryhmän opinnäytetyön julkaisun jälkeen järjestämä koulutus- ja keskustelutilaisuus, jossa levitetään infograafia hyödyntäen projektin aikaansaannoksia valtakunnallisesti. Kaksi tuntia kestävä tilaisuus on suunniteltu järjestettävän kerran ja verkkoyhteydellä. Tilaisuuden kohderyhmänä on sakko- ja lyhytaikaisvankien vankilan ulkopuolisten päihdekuntoutussijoitusten valmistelussa ja toteutuksessa työskentelevä Risen henkilöstö. Tilaisuuteen odotetaan osallistuvan 80-100 Risen virkamiestä.

3 YHTEISKUNTAAN KIINNITTYMINEN VAATII UUDENLAISIA PALVELUJA

3.1 Vankiryhmän poikkeava tilanne havaittu niin Suomessa kuin kansainvälisesti

Vankeuslaki säättää vankilan perustehtävän, joka on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämönhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (767/2005). Sakko- ja lyhytaikaisvankien heikko terveydellinen ja sosiaalinen asema sekä vankeusrangaistuksen lyhyt kesto asettavat vankiloille erityisiä haasteita toteuttaa tätä laissa säädettyä tehtävää (Laurila ym. 2021, 129).

Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että sakon muuntorangaistuksella ei ole merkittävää, lainvastaista käyttäytymistä vähentävää vaikutusta. Laurilan ym. tuoreen tutkimuksen perusteella sakkovankien kuntoutustarpeista ainoastaan akuuteimmat ehditään huomioida vankeuden aikana. Sijoittuminen työhön, toimintaohjelmiin tai laitoksen ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen on harvinaista. (Laurila ym. 2021, 130, 138-139.) Kivivuoren ja Linderborgin ensimmäinen suomalainen tutkimus lyhytaikaisvangeista osoittaa ryhmän tilanteen ongelmallisuudeksi sakkovankien tapaan sen, että tuomion lyhyen keston vuoksi he jäävät herkästi ilman erilaisia kuntouttavia ja muita yhteiskuntaan integroivia toimenpiteitä, kuten työtä, koulutusta, päihdekuntoutusohjelmia, uusintarikollisuutta vähentäviä ja muita sosiaalisen kuntoutuksen toimintaohjelmia. Eritoten useampia lyhytaikaisia vankeuksia suorittaneet kokevat sakkovankien tavoin vaikeuksia kiinnittyä normaaliin elämään ja ajautuvat takaisin rikolliseen elämäntapaan. (Kivivuori & Linderborg 2009, 4-6; Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2020, 18.)

Samankaltaisia tutkimustuloksia on saatu myös kansainvälisissä lyhytaikaisvankitutkimuksissa. Trebilcockin (2011) mukaan lyhytaikaisvangeilla on rajalliset mahdollisuudet päästä mukaan vankilan koulutuksiin ja

uusintarikollisuutta ehkäiseviin ohjelmiin sekä työhön. Trebilcockin tutkimuksessa toistuvia lyhyitä vankeusrangaistuksia suorittaneilla vangeilla ei ollut vapautuessaan odotuksia siviilielämältään, koska he kokivat vankilasta vapautuessaan elämäntilanteensa olleen täysin samanlainen kuin vankilaan mennessä. Ratkaisemattomien siviilielämän haasteiden, kuten päihdeongelman, asunnottomuuden ja köyhyyden myötä vangit näkivät paluunsa vankilaan väistämättömänä. (Trebilcock 2011, 37.)

Myös Teaguen (2000) mukaan lyhytaikaisvankien erityistarpeet, kuten terveysongelmat oli suurella todennäköisyydellä täysin unohdettu lyhyen vankeuden aikana. Trebilcockin (2011), Armstrongin ja Weawerin (2013) sekä Schinkelin (2021) tutkimuksissa oli yhteistä se, että toistuvien lyhytaikaisten vankeusrangaistusten nähtiin vahingoittaneen vankien siviilielämän ihmissuhteita ja mahdollisuuksia. Yhteiskuntaan integroitumisen sijaan toistuvat vankeusrangaistukset syrjäyttivät heitä yhteiskunnasta entisestään. Vangit saattoivat kokea elämän vankilassa toisinaan helpommaksi kuin siviilissä ja vankeuden tarjoavan hengähdystaukoa siviilielämän ongelmista. Kuitenkin vankeusajan koettiin usein pahentavan siviilielämän ongelmia ja katsoessaan elämäänsä taaksepäin, vangit kokivat sen toistuvien vankeustuomioiden vuoksi menneen hukkaan. (Trebilcock 2011, 37; Armstrong & Weawer 2013, 301-302; Schinkel 2021.)

Sakko- ja lyhytaikaisvankien elämäntilanteen haasteisiin sekä sakkovankien, tuoreen lakimuutoksen myötä yhä kasvavaan määrään vastaaminen vaatii Riseltä toiminnan kehittämistä. Merkittävä osa vankilan asiakaskunnasta suorittaa lyhyitä tuomioita. Noin 60 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista on alle puolen vuoden mittaisia. Tästä huolimatta nykyisellään vankilan toiminta vastaa pääosin pitkäaikaisvankien tarpeisiin. Jatkuvasti vaihtuvat asiakkaat luovat painetta vankilan sisääntuloon sekä vapautumiseen liittyville toimenpiteille. Jotta kuntouttavat toiminnot tavoittaisivat sakko- ja lyhytaikaisvangit paremmin ja he kiinnittyisivät yhteiskuntaan, vaaditaan Rikosseuraamuslaitokselta, kunnilta ja muilta toimijoilta toiminnan ketteryttä, uudenlaisia erityisiä toimintatapoja ja

palveluja. (Nieminen 2018, 2; Pajuoja 2019, 78; Järvinen 2021, 2; Laurila ym. 2021, 138-139.)

3.2 Sakko- ja lyhytaikaisvangit

Sakkovanki on sakon muuntorangaistusta suorittava vanki. Kun sakko jää maksamatta, eikä sitä saada ulosottoimin perittyä, voi käräjäoikeus muuntaa rangaistuksen vankeudeksi. Sakon muuntorangaistusta koskeva lakiuudistus tuli voimaan 1.1.2021. Sen tarkoituksena on edistää oikeusjärjestelmän uskottavuutta sekä yleistä lainkuuliaisuutta. (Oikeusministeriö 2019; Oikeusrekisterikeskus 2021.)

Kivivuori ja Linderborg (2009, 1) kirjoittavat lyhytaikaisvankitutkimuksessaan lyhytaikaisvangilla tarkoitettavan eri tutkimuksista ja maasta riippuen 14 päivästä 18 kuukauden kestoista tuomiota suorittavaa vankia. Tämä kehittämisprojekti toteutettiin Rikosseuraamuslaitoksen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen (2021-2022) sisälle. Hankkeessa lyhytaikaisvangin vankilassaoloaika on enintään neljä kuukautta ja näin ollen tämä määritelmä on myös tässä kehittämisprojektissa.

Aiempien tutkimusten mukaan sakkovangeilla ja lyhytaikaisvangeilla on tuomion lyhyden lisäksi muitakin yhteisiä tekijöitä. Sekä sakkovangeilla että lyhytaikaisvangeilla on poikkeuksellisen heikko terveydellinen ja sosiaalinen asema verrattessa muihin vankeihin. Epävakaa elämäntilanne ja päihteidenkäyttö on usein ollut myös kiinteässä yhteydessä sekä sakkovankien että lyhytaikaisvankien rikolliseen käyttäytymiseen. (Kivivuori ym. 2009, 56-57; Laurila ym. 2021, 129; Armstrong & Weaver 2013, 294-295.)

3.3 Ongelmallinen päihteidenkäyttö

Päihtyneenä henkilön psyykkisissä ja fyysisissä toiminnoissa sekä tajunnan tasossa tapahtuu muutoksia. Päihteiden vaikutukset ovat yksilöllisiä, mutta etenkin niiden ongelmalliseen käyttöön liittyy käyttäytymisen muutoksia niin tunne-elämän, kognitiivisen kuin sosiaalisenkin toiminnan tasolla. (De Leon 1997,

4-5; Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 162.) Päihteidenkäytön aiheuttamat haitat ulottuvat myös käyttäjän henkilökohtaisen elämän ulkopuolelle.

Pitkäaikainen päihteiden käyttö aiheuttaa sekä terveysongelmia että ennenaikaisia kuolemia. Päihteiden ongelmakäytön haitat ovat myös kansantaloudellisesti merkittäviä. Päihteidenkäytön aiheuttamien seurausten, työelämän haittojen, toimeentulovaikeuksien, läheisten kärsimyksen ja perheväkivallan myötä ongelmallinen päihteiden käyttö kuormittaa myös sosiaalialan työkenttää. Rikollisuuden myötä se työllistää myös muiden muassa poliisia, rikosseuraamusalaa ja oikeuslaitoksia. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 162; Lund, Sundin, Konijnenberg, Rognmo, Martinez & Fielder 2015; Kaskela, Pitkänen, Tyni, Tourunen 2016, 7-8.)

Vaikka alkoholin kokonaiskulutus on viimeisen vuosikymmenen aikana laskenut 16 prosenttia sataprosenttisista alkoholilitroista laskettuna asukasta kohti, suomalaisten valtapäihde on yhä alkoholi (Kuussaari, Rautiainen & Grainger 2021, 11). Alkoholin ongelmakäyttö jaetaan tyypillisesti kolmeen tasoon: riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön ja alkoholiriippuvuuteen. Riskikäytöllä tarkoitetaan alkoholin suurkulutuksen rajat ylittävää juomista. Suurkulutuksen raja on miehillä yli 24 annoksen viikkokulutus tai yli 7 annoksen kertakulutus. Vastaavat luvut naisilla ovat yli 16 annosta viikossa tai yli 5 annosta kertakulutuksena. Alkoholin haitallisesta käytöstä taas on kyse, kun juomiseen liittyy jokin fyysinen tai psyykinen haitta tai huomattava riski saada alkoholin aiheuttama haitta. Alkoholin käyttö voi siis olla liiallista vaikkakaan siihen ei liittyisi riippuvuutta tai muita haittoja. Alkoholiriippuvuuden oireena on juomisen pakonomaisuus, vaikeus hallita juomista ja sen jatkaminen haitoista huolimatta. (Holmberg, Partanen & Koskelo 2015, 89-91.) Suomessa yli 29-vuotiaista neljä prosenttia kärsii alkoholiriippuvuudesta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Terveystieteiden 2000-tutkimuksen mukaan (THL 2019).

Huumausaineiden käytön ongelmallisuutta luonnehtii huumeiden rooli käyttäjän elämässä. Ongelmakäytössä käyttäjän elämän tärkeimmäksi tehtäväksi muodostuu huumausaineiden hankkiminen sekä käyttäminen ja kaikki muu on

toisarvoista. (Holmberg ym. 2015, 94.) Huumeiden käyttö on tunnistettu Suomessa useissa tutkimuksissa alati kasvavaksi ilmiöksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Huumetilanne Suomessa 2020-raportin mukaan huumeita ongelmallisesti käyttävien määrä on lisääntynyt 2010-luvulla (Rönkä & Markkula 2020, 4; Kuussaari, Rautiainen & Grainger 2021, 23). Amfetamiineja ja opioideja ongelmallisesti käyttäviä arvioitiin vuoden 2017 rekisteritietojen pohjalta olevan Suomessa noin 31 000–44 300. Tämä vastaa 0,9–1,3 prosenttia kaikista 15–64-vuotiaista suomalaisista. (Päihdelinkki 2021.) Arvion mukaan 7 prosenttia suomalaisista on joskus elämänsä aikana käyttänyt unilääkkeitä, rauhoittavia lääkkeitä tai kipulääkkeitä päihtymystarkoitukseen. Lääkkeitä käytettäessä rajoja ongelmallisen päihde- ja riippuvuuskäytön, tarpeettomasti pitkittyvän ja asianmukaisen käytön välillä on joskus vaikea täsmällisesti määritellä. (Holmberg ym. 2015, 96.)

3.4 Päihteidenkäytön ja rikollisuuden yhteys

Merkittävä osa rikoksista tehdään päihtyneenä ja päihteiden hankkimiseksi. Tilastojen valossa tarkasteltuna päihdehaitat ovat yhteydessä rikollisuuteen. Suuri osa henkirikoksista tehdään päihtyneenä. Vuoden 2020 henkirikoksista, joissa mahdollinen päihtymys oli tiedossa, 81 prosentissa rikoksentehtäjä oli rikoksen tekohetkellä joko alkoholin, huumaavien aineiden tai niiden yhteisvaikutuksen alaisena. Vuoden 2020 pahoinpitelyrikoksissa vastaava luku oli 73 prosenttia. Väkivaltarikosten lisäksi monet omaisuusrikokset tehdään päihtyneenä ja etenkin huumausaineiden käyttöön liittyy usein omaisuusrikollisuutta. (Tilastokeskus 2021; Komu ym. 2015, 439.) Huumausaineet ovat kalliita ja niiden saamiseksi ollaan usein valmiita tekemään mitä vain. Tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä 10 000 asukasta kohden on noussut huomattavasti 2000-luvun alusta. Vuonna 2000 tietoon tuli 26 huumausainerikosta 10 000 asukasta kohden. Vuonna 2020 tämä luku oli jo 67. (Tilastokeskus 2021a.)

Rikollisuus on päihdeongelmista kärsivien ihmisten joukossa yleisempää kuin muiden saman ikäisten kansalaisten keskuudessa. Myös useimmilla vankilassa

vankeusrangaistustaan suorittavilla vangeilla on arvioitu olevan jonkin asteinen päihdeongelma, joka on vaikuttanut jo varhaisessa vaiheessa heidän syrjäytymiseensä. Vangit ovat myös nimenneet päihderiippuvuuden yhdeksi merkittävimmäksi tekijäksi rikoksettoman elämän ylläpitämisen vaikeudelle. (Komu ym. 2015, 442; Kaskela ym. 2016, 4, 23; Link & Hamilton 2017, 1-3.) Kaskela ym. (2016, 42) tutkivat vuosina 1990-2009 päihdehoidossa (avo- tai laitoshoido) olleiden rikollisuutta ja tutkimustulosten mukaan lähes kolmannes päihdepotilaista (31%) oli ollut vankilassa tai yhdyskuntapalvelussa vuosina 1990-2010.

On selvää, että päihteet ja rikollisuus eivät aina liity toisiinsa. Niiden välillä on kuitenkin voimakas yhteys ja päihteiden vaikutuksen alaisena henkilön itsekritiikki ja päätöksentekokyky alentuu. Lisäksi rikollinen elämäntapa usein kannustaa päihteiden käyttöön. Taustalla voivat olla vaikuttamassa myös biologiset tekijät tai päihteille ja rikollisuudelle altistava elinympäristö. (Komu ym. 2015, 439-440.)

3.5 Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutus on päihdeongelmaisen asiakkaan hoito- ja kuntoutumisvaihetta, joka alkaa akuuttivaiheen jälkeen. Olennainen tavoite on tukea päihderiippuvaista muutosmotivaatiossa. Päihdekierteen katkaisu ja irrottautuminen päihteiden käytöstä tarkoittaa usein kokonaisvaltaista muutosta tavoissa ja totumuksissa sekä usein myös ihmissuhteissa. Päihdekuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 187.)

Päihdehuoltolaki (41/1986) asettaa kuntien tehtäväksi järjestää tarpeenmukainen päihdehoito asukkailleen. Suomessa pysyvästi asuvilla on oikeus kunnan maksamiin päihdepalveluihin. Kunta voi järjestää palvelut itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostaa niitä ostopalveluna yksityisiltä tai kolmannen sektorin palveluntuottajilta. Päihdehoitopalveluihin asiakas pääsee ottamalla yhteyttä oman kunnan terveyskeskukseen, työterveyshuoltoon tai lähimmälle päihdeklinalle. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2021; Päihdelinkki 2021a.) Terveyskeskukset, kunnan omat päihdeyksiköt ja päihdehuollon erityispalvelut,

kuten A-klinikat tarjoavat akuuttihoitoa. Päihdehuollon erityispalveluista noin puolet on voittoa tavoittelemattomien järjestöjen tuottamia. Pitkäjännitteistä päihdekuntoutusta järjestetään niin avo- kuin laituskuntoutuksena. (Partanen, Kuussaari, Markkula, Forsell & Varis n. d; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 187.)

Riippumatta riippuvuutta aiheuttavasta aineesta, ovat menetelmät päihdehoidossa samoja. Hoidossa käytetään psykososiaalisia hoitomuotoja, kuten yksilö- ja ryhmäkeskusteluja, yhdessä tekemistä, perhe- ja verkostotyötä ja vertaistukiryhmiä. Dynaamista psykoterapiaa tai taide- ja musiikkiterapiaa käytetään kuntoutumisen tukena. Kahdentoista askeleen hoito, Myllyhoito ja muut yhteisöhoidot ovat saatavilla niin avo- kuin laituskuntoutuksena. Kognitiiviset, ratkaisukeskeiset ja voimavaralähtöiset hoitomallit ovat tunnettuja päihdekuntoutuksessa. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 188.)

Keskeistä on, että päihdekuntoutuminen vaatii aikaa. Hoitotulosten pysyvyyden kannalta kuntoutuksen jatkuvuus on tärkeää. Tuoreen suomalaisen rekisteritutkimuksen mukaan keskeytyneillä päihdehoidon laitosjaksoilla oli yhteys suurempaan riskiin tehdä vankilaan johtanut rikos viiden seuraavan vuoden aikana verrattuna onnistuneisiin hoitojaksoihin. (Lahti & Pienimäki 2012, 150; Kaskela & Pitkänen 2021.) Päihdehoitajakso tarjoaa työkaluja edetä kuntoutumisen polulla, joka jatkuu ja etenee yhä hoitojakson jälkeenkin. Päihdehoidon järjestelmät ovatkin kehittyneet akuuttihoidon malleista pitkäaikaisempiin ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäviin työskentelytapoihin. (Best 2010, 38.)

Kuntoutusprosessi voi siis olla monen vuoden mittainen sisältäen jaksoja niin laituskuntoutuksessa kuin avohoidon jatkohoidossa. Alkuvaiheessa kuntoutuja joutuu luopumaan monista hänelle merkityksellisistä, mutta myös vahingollisista tavoista, tottumuksista, asenteista ja uskomuksista. Toisinaan myös ystäväpiiri on rakennettava uudelleen. Asiakas on saattanut hakea päihteistä helpotusta vaikeisiin tunnetiloihin, jotka on nyt kestettävä ilman totuttua apua. Luopumusprosessin tueksi ihminen tarvitsee toisia ihmisiä, vertaistukea ja ammatti-ihmisiä. Asiakkaan motivaatio voi vaikeiden muutosten myötä horjua, jolloin työntekijä keskittyy asiakkaan motivaation tukemiseen. Tunteiden kanssa

työskentely kuuluu myös päihdekuntoutukseen. Päihdekuntoutuksessa tulee ottaa huomioon, että se on osa asiakkaan elämäntilannetta. Päihdeongelmaa ei voi hoitaa erillisenä, muusta elämästä irrotettuna osana. Kyseessä on ihmisen kokonaisvaltainen elämänmuutos ja sen tukeminen. (Lahti & Pienimäki 2012, 150; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 188.)

Päihdekuntoutukseen sijoittaminen Rikosseuraamuslaitoksen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeessa

Risen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeessa ryhdytään toimenpiteisiin päihdekuntoutuksen järjestämiseksi, mikäli sijoituksen edellytykset ovat olemassa; vanki on halukas sijoitukseen ja kotikuntayhteistyö on käynnistetty. Ulkopuolinen sijoitus edellyttää yhteistyötä ja tiedon vaihtoa kotikunnan ja Risen välillä valmistelu-, toteutus- ja vapautumisvaiheessa sekä kotikunnan sitoutumista kuntoutusjatkumoon. Vankeuden suorittamiseen päihdehoitolaitoksessa vaaditaan vankilan johtajan päätös. Rise on saanut hankkeen ajan rahoituksen sakon muuntorangaistusta suorittavien vankien sijoituksesta aiheutuviin kustannuksiin. Lyhytaikaisvankien sijoituksesta aiheutuvista kustannuksista on neuvoteltava vangin kotikunnan kanssa. (Vankiterveydenhuolto & Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Motivointi- ja sitouttamistyö kuntoutukseen on hyvä aloittaa jo ennen vankeutta. Vapaudessa lyhytaikaistuomiota odottavien tapauksissa yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies tekee niin kutsuttua siviiliarviointia, tarkoittaen siviilistä vankilaan lähtevien rangaistusajan suunnitelmia sekä laitossijoittelun valmistelua. Pyrkimyksenä on aloittaa päihdekuntoutukseen valmistelu jo tässä kohtaa ennakkollisesti yhdyskuntaseuraamustoimistosta käsin. Päihdekuntoutukseen sijoitus on mahdollista valmistella myös alusta loppuun vankilassa. Sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen aikana projektityöntekijät ovat olleet mukana valmistelemassa päihdekuntoutukseen sijoitusta sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa että vankiloissa. Sakkovankien päihdekuntoutukseen sijoittamiseksi ovat projektityöntekijät tehneet yhteistyötä

ulosottoviraston kanssa. (Vankiterveydenhuolto & Rikosseuraamuslaitos 2021;
Rikosseuraamuslaitos 2021a.)

4 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTUS

4.1 Aikataulu ja eteneminen

Projekti käynnistyi suunnitteluvaiheella, joka alkoi kesäkuussa 2021 aiheen ideoinnilla ja rajauksella. Projektipäällikkö pohti rajausta yhdessä sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen LSRA:n osaprojektin projektityöntekijän kanssa. Heinäkuussa 2021 mentorointityöskentely lähti käyntiin ja heinä – syyskuun aikana aiheeseen perehdyttiin kirjallisuuskatsauksessa. Samanaikaisesti työstettiin myös kehittämisprojektin suunnitelmaa ja projektille koottiin sekä ohjaus- että projektiryhmä. Projektissa haastateltiin Risen asiakkaita, jolloin organisaatiolta vaadittiin sen tutkimuslupakäytännön mukaisesti tutkimuslupa. Projektipäällikkö sai syyskuussa 2021 Turun ammattikorkeakoulun suunnitelmaseminaarissa hyväksynnän projektin suunnitelmalle ja tutkimuslupaa haettiin Risen käytäntöjen mukaisesti lokakuussa 2021.

Marraskuun 2021 ja maaliskuun 2022 välinen aika oli varattu projektin toteutusvaiheelle. Tähän vaiheeseen sisältyi aineistonkeruuta teemahaastatteluin ja -kyselyin sekä aineiston analysointia ja projektiryhmän työskentelyä. Tässä vaiheessa opinnäytetyön väliraportti esitettiin myös ohjausryhmälle.

Kehittämisprojektin päättämisvaihe ajoittui vuoden 2022 maaliskuu–toukokuulle. Tähän vaiheeseen sisältyi opinnäytetyöraportin kirjoitustyötä, tulosten analysointia, tuotosten valmistelua, arviointia, kypsyysnäyteartikkelin laatimista, sekä työn esittelyä työyhteisössä sekä Turun ammattikorkeakoulun seminaareissa.

4.2 Projektin menetelmät

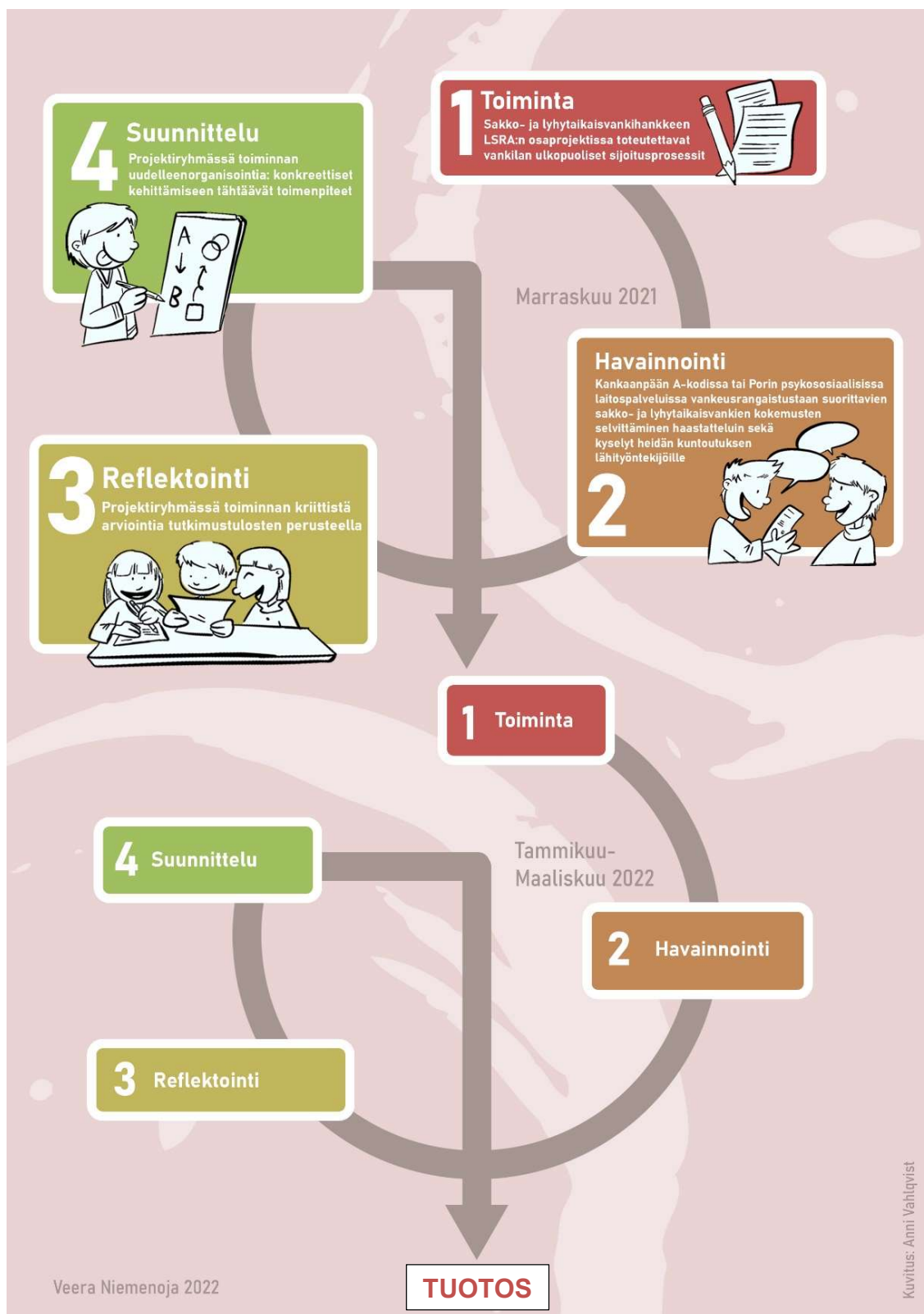
Kehittämisprojekti toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistoimintana. Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen välinen suhde on määriteltävissä siten, että kehittämisessä hyödynnetään tutkimuksen tuottamaa tietoa. Toisin sanoen,

tutkimuksen myötä saadaan uutta tietoa, jota sovelletaan käytännön kehittämisessä. (Toikko & Rantanen 2009, 19.)

Kehittämisprojektissa sovellettiin spiraalimallia, jossa kehittämisprosessin eteneminen nähdään jatkuvana syklinä eli spiraalina. Kehittämisessä ei pyritä lopputuloksena ehdottomaan totuuteen, vaikka tulos olisikin parhaillaan toimiva ja hyvä, vaan jatkuvaan vuorovaikutukselliseen ja reflektiiviseen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 66-67.)

Spiraalimallissa kehittämistoiminnan vaiheet muodostavat kehän, jossa suunnittelua seuraa toiminta, havainnointi ja reflektointi. Vaiheiden läpikäynnin jälkeen lähdetään taas liikkeelle suunnittelusta ja niin edelleen. Ensimmäinen kehä on vain lähtökohta kehittämiselle, samoja asioita tarkastellaan myös seuraavien kehien aikana ja uudet kehät täydentävät aina edellisiä. Koska spiraalimallia hyödyntämällä kehittämisprojektin antia voidaan heti konkreettisesti hyödyntää, se valikoitui menetelmäksi tähän kehittämisprojektiin, jossa haluttiin kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen toimintaa jo sen toteutuessa. (Toikko & Rantanen 2009, 66-67.)

Kehittämisprojektin aineistoa kerättiin perehtymällä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen sekä tutkimuksiin. Aineiston keruussa hyödynnettiin myös tutkimuksellisia menetelmiä. Spiraalimallin sovellutus (Kuvio 2) lähti käyntiin havainnointivaiheesta, sillä toimintaahan oli jo suunniteltu ja se oli hankkeessa käynnissä. Havainnointivaiheet toteutettiin päihdekuntoutuksessa rangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien haastatteluilla ja heidän lähityöntekijöidensä täyttämällä kyselyillä. Projektipäällikkö analysoi kerätyn aineiston ja vei tulokset projektiryhmään yhteiseen työskentelyyn, jossa toteutuivat spiraalimallin seuraavat vaiheet, reflektointi ja suunnittelu. Näissä vaiheissa sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen LSRA:n osaprojektin toimintaa arvioitiin kriittisesti havainnointivaiheessa saatujen tulosten perusteella. (Toikko & Rantanen 2009, 82.) Arvioinnin perusteella projektiryhmässä suunniteltiin toimintaa uudelleen tehden tarvittavia muutoksia vankien päihdekuntoutussijoitusprosessiin päämääränä toimivampi päihdekuntoutukseen sijoitusprosessi sekä turvattu palvelupolku.

Kuvio 2. Spiraalimallin sovellutus ja kehittämisprosessi

Suunnittelun jälkeen kehä lähti jälleen liikkeelle toimintavaiheella, jossa toiminta jatkui uudelleen organisoituneena. Havainnointivaiheessa kerättiin jälleen tietoa vangeilta ja heidän lähityöntekijöiltään. Projektipäällikkö vei tutkimustulokset projektiryhmään, jossa toimintaa arvioitiin ja suunniteltiin jälleen tulosten perusteella. Kehä siis toistui projektissa kaksi kertaa ja arviointi ohjasi aina kehittämisprosessia eteenpäin (Toikko & Rantanen 2009, 83).

4.3 Tutkimuksellinen osuus

4.3.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sekä Kankaanpään A-kodissa että Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa päihdekuntoutuksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemuksia kuntoutukseen sijoitusprosessista sekä rangaistuksen jälkeisen ajan jatkosuunnitelmista. Jatkosuunnitelmien osalta selvitettiin myös päihdekuntoutuksen lähityöntekijöiden ajatuksia. Tutkimuksella pyrittiin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälaisia kokemuksia sakko- ja lyhytaikaisvangeilla on päihdekuntoutukseen sijoitusprosessista?
2. Minkälaisia kokemuksia ja ajatuksia sakko- ja lyhytaikaisvangeilla sekä heidän lähityöntekijöillään on jatkosuunnitelmista rangaistuksen jälkeiseen aikaan?

Tavoitteena oli tuottaa kokemustietoa vankilan ulkopuolisesta päihdekuntoutussijoitusprosessista sekä jatkosuunnitelmista rangaistuksen jälkeiselle ajalle.

4.3.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksessa selvitettiin vankeusrangaistustaan päihdekuntoutuksessa suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien sekä heidän lähityöntekijöidensä kokemuksia ja ajatuksia. Tutkimukseen osallistui yhteensä 11 henkilöä, seitsemän sakko- tai lyhytaikaisvankia sekä neljä lähityöntekijää. Kohderyhmä rajattiin Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa tai Kankaanpään A-kodilla rangaistustaan suorittaviin sakko- ja lyhytaikaisvankeihin sekä heidän lähityöntekijöihinsä. Sekä Kankaanpään A-kodissa että Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa asiakkaille oli nimettynä oma lähityöntekijä, joka vastasi asiakkaansa hoidon suunnittelusta ja toteutumisesta yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa (VAK ry n. d; Porin perusturvakeskus 2018, 13.)

Kuntoutuspaikkojen sijainti rajattiin Satakuntaan, koska kehittämisprojekti oli luontevaa toteuttaa projektipäällikön omalla työskentelyalueella. Mainitut kuntoutustahot valikoituivat tutkimukseen, koska tahot olivat toteuttaneet sakko- ja lyhytaikaisvankien sijoituksia jo ennen tämän tutkimuksen käynnistymistä, joten oli todennäköistä, että yhteistyö hoitotahoihin jatkuisi hankkeen keston ajan, jolloin myös tutkimuksen aikana aineistoa olisi saatavilla. Lisäksi kokemusten keräämisen lähityöntekijöiltä arvioitiin helpottuvan, koska heillä oli jo kokemusta sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessista. Vangit valikoitiin haastatteluihin heidän oman halukkuutensa sekä sen perusteella, miten heidän rangaistusaikansa sopi tutkimuksen aikatauluun. Vangin halutessa osallistua tutkimukseen, selvitettiin samassa yhteydessä myös lähityöntekijän halukkuus vastata kyselyyn. Menettelyllä pyrittiin varmistumaan, että tutkimuksessa saadaan sekä vangin että lähityöntekijän näkemys esiin. Kuntoutustahojen henkilökuntaa informoitiin tutkimuksesta etukäteen tutkimustiedotteella yksiköiden esihenkilöiden kautta (Liite 1).

4.3.3 Laadullinen tutkimus

Kehittämisprojektin sovelletun spiraalimallin havainnointivaiheissa haluttiin saada sakko- ja lyhytaikaisvankien sekä heidän lähityöntekijöidensä kokemukset

ja ajatukset esille. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 157) kirjoittavat kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana olevan todellisen elämän kuvaamisen. Tutkimuksen aineiston hankinnan välineeksi valikoitui teemahaastattelu sekä kysely avoimilla kysymyksillä, koska näiden menetelmien kautta tutkittavien ajatukset ja kokemukset pääsevät esille. (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Koska yhtenä tutkimustehtävänä oli selvittää vankien jatkosuunnitelmia rangaistuksen jälkeiseen aikaan, sijoitettiin haastatteluiden ja kyselyiden ajankohdat rangaistuksen loppuvaiheeseen.

Tutkimus toteutettiin kahdessa osassa, ensimmäisessä ja toisessa havainnointivaiheessa. Ensimmäiseen havainnointivaiheeseen sisältyi kolmen vangin haastattelu ja kyselyn teettäminen heidän lähityöntekijöilleen. Haastattelut ja kyselyt toteutuivat marraskuussa 2021. Toiseen osaan sisältyi neljän vangin haastattelu sekä kyselyn teettäminen heidän lähityöntekijöilleen, tämä aineistonkeruu toteutui tammi – maaliskuun 2022 aikana.

4.3.4 Teemahaastattelu

Haastattelun idea on yksinkertainen: haluamme tietää mitä ihminen ajattelee, joten kysymme sitä häneltä. Yksi keskeinen syy teemahaastattelun valikoitumiseen oli sen joustavuus. Haastattelutavassa haastattelijan on mahdollista toistaa kysymyksiä, selventää niitä sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastattelussa on etukäteen valittu tutkimuksen aiheen kannalta keskeisiä teemoja. Haastattelijalla kysyy tarkentavia kysymyksiä teemoihin liittyen. Sen tärkein etu on, että haastattelussa voidaan syventyä haluttuun aiheeseen haastateltavan vastauksiin perustuen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84-85, 87-88.) Koska teemahaastattelun kautta haastateltavien tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, oli haastattelumenetelmä luonteva valinta selvitettäessä asiakkaiden kokemuksia ja ajatuksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48; Puusa 2021, 112).

Teemahaastattelun onnistumisen vaatimuksena on, että tutkittavat ovat läpikäyneet tutkittavan prosessin ja että myös tutkija on perehtynyt aiheen

olennaisimpiin tekijöihin (Puusa 2021, 112). Tässä kehittämisprojektissa haastatellut vangit olivat kaikki olleet mukana päihdekuntoutukseen sijoitusprosessissa. Projektipäällikön keskeisenä etuna oli, että hän oli itse roolissaan rikosseuraamustyöntekijänä ollut mukana prosessissa, joten hänellä oli työn kautta ymmärrys siitä kokonaisuutena. Projektipäällikkö oli laatinut alustavan teemahaastattelurungon, jota työstettiin vielä yhdessä projektiryhmän ensimmäisessä tapaamisessa 14.10.2021. Haastattelun runkoa työstettäessä kiinnitettiin huomiota, että teema-alueet edustivat tutkittavan asian osa-alueita kattavasti. Projektipäällikkö pyrki ymmärtämään haastateltavan vastausten kautta teemojen sisältöä ja merkityksiä, jonka mahdollistamiseksi haastateltavaa kannustettiin puhumaan teemoista mahdollisimman vapaasti. Tärkeää oli, että teema-alueet eivät olleet liian yksityiskohtaisia vaan riittävän väljiä, jotta niiden sisällä oli tilaa esittää tarkentavia kysymyksiä ja saattaa vastausten kautta tutkittavan asian moninaisuus mahdollisimman hyvin esille. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 66-67; Puusa 2021, 112-113.) Koska tehtävänä oli selvittää asiakkaan kokemuksia päihdekuntoutukseen sijoitusprosessista, tuntui loogiselta jakaa sijoitusprosessin vaiheet eri teema-alueiksi (Liite 2). Haastatteluissa keskusteltiin valituista teema-alueista, alueiden järjestys ja laajuus vaihtelivat haastatteluiden välillä riippuen haastateltavan vastauksista, halusta ja tavasta kertoa asiasta.

Haastattelut toteutettiin päihdekuntoutuksen tiloissa, erillisessä haastatteluun varatussa neuvottelutilassa. Vangin halu osallistua haastatteluun selvitettiin jo hyvissä ajoin. Osan haastateltavien kohdalla projektipäällikkö kysyi itse vangin halukkuutta osallistua ja osan kohdalla se selvitettiin kuntoutuksen henkilökunnan avulla. Vanki sai saatekirjeen (Liite 4), jossa oli kerrottu tutkimuksesta ja sen toteutuksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä aineiston tietoturvallisesta käsittelystä ja lopulta hävittämisestä. Saatekirjeessä oli myös projektipäällikön yhteystiedot siltä varalta, että vangille heräisi tutkimukseen liittyen kysyttävää. Halutessaan osallistua vanki allekirjoitti suostumuksen haastatteluun ja sen nauhoittamiseen (Liite 4).

Vangeilla oli päihdekuntoutuksessa käytössä viikko-ohjelma ja sovittiin, että haastattelun ajankohta kirjataan etukäteen ohjelmaan. Tällä pyrittiin osaltaan

varmistamaan haastattelun toteutuminen. Haastattelut olivat arkena klo 16 jälkeen tai viikonloppuna, jolloin kuntoutujien päiväohjelmassa oli vapaata tilaa. Yhteen haastatteluun varattiin aikaa 1-1½ tuntia. Ennen haastattelun aloittamista projektipäällikkö kävi vielä jokaisen haastateltavan kanssa suullisesti läpi mitä tutkimuksella halutaan selvittää ja mihin tutkimustuloksia käytetään. Lisäksi osallistujille kerrottiin heidän ehdottomasta anonymiteetistään sekä mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu milloin tahansa. Haastateltavien oli vielä halutessaan mahdollisuus perehtyä tutkimusta varten laadittuun tietosuojaselosteeseen, jossa oli tarkemmat tiedot henkilötietojen käsittelystä.

Ensimmäisessä havainnointivaiheessa toteutuivat kaikki suunnitellut haastattelut. Haastattelut olivat kestoiltaan 26, 40 ja 60 minuuttia. Myös toisessa vaiheessa toteutuivat kaikki suunnitellut haastattelut ja ne olivat kestoiltaan 32, 33, 44 ja 58 minuuttia.

4.3.5 Työntekijöille suunnattu kyselytutkimus

Kysely, lähityöntekijöiden ajatuksien kartoittamiseen, valikoitui osittain käytännön syistä. Lähityöntekijät tekevät kolmivuorotyötä, jonka arvioitiin hankaloittavan sopivan haastatteluajan löytymistä. Kysely laadittiin Webropolin avulla, joka on työkalu verkkokyselytutkimusten tekemiseen (Webropol n. d.). Sähköinen Webropol-kysely oli mahdollista täyttää vuorosta riippumatta, vaikka yövuorossa. Lähityöntekijöiden laadullinen kysely sisälsi avoimia kysymyksiä, sillä ne antoivat lähityöntekijälle mahdollisuuden kertoa todelliset ajatuksensa ilman sitomista monivalintakysymysten valmiisiin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi ym. 2007, 196). Kyselyä metodina käytettäessä on tärkeää, että vastaajat kykenevät, haluavat ja osaavat ilmaista itseään kirjoittamalla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85, 87). Päihdekuntoutuksessa työskentelevien työntekijöiden työhön sisältyy kirjallista työskentelyä, joten tiedonkeruutavan voitiin arvioida olevan heille sopiva.

Koska kyselyn kysymykset ovat tutkimuksen onnistumisen perusta, niiden muotoiluun käytettiin aikaa (Valli 2018, 93). Kyselyä työstettiin projektiryhmän kesken sen tapaamisessa 14.10.2021. Kyselyyn valikoituneet kysymykset olivat

tutkimuksen tarkoituksen kannalta merkityksellisiä. Kyselyyn muotoiltiin kysymyksiä, joiden vastaukset antoivat tietoa tutkittavasta asiasta, asiakkaan jatkosuunnitelmista; siitä millä tavoin ja minkälaisia suunnitelmia on tehty ja vastaavatko ne asiakkaan tarpeita. Kysymyksiä oli yhteensä 6 kappaletta (Liite 3). Kyselystä ei laadittu liian laajaa, jotta vastaamisesta luopumisen sijaan, vastaajat kokisivat, että heillä on työn ohessa aikaa vastata siihen (Valli 2018, 95). Kysely rakennettiin niin, että se oli mahdollista täyttää noin 10 minuutissa. Linkki Webropol-kyselyyn lähetettiin työntekijöiden työsähköpostiin. Kyselyyn kuluva aika-arvio kerrottiin kyselyn sähköpostisaatteessa (Liite 5). Sähköpostikyselyn katsotaan olevan soveltuva menetelmä tutkittaessa rajattua ja sähköisesti tavoitettavaa joukkoa (Ruskoaho ym. 2010, 283). Tavoitettavuuden arvioitiin olevan hyvällä tasolla, sillä työntekijöiden esihenkilöiltä saatiin heidän ajantasaiset sähköpostiosoitteensa ja heidän arvioitiin tarkistavan työsähköpostinsa aina työvuorossa ollessaan.

Verkkokyselyn selkeitä etuja ovat nopeus, taloudellisuus ja visuaalisuus, sekä se, että vastausten lähettäminen ja vastaanottaminen tapahtuu nopeasti. Aineiston kerääminen ei aiheuta taloudellisia kuluja, koska sen keräämistä varten ei tarvitse esimerkiksi matkustaa. Verkkokysely tarjoaa myös mahdollisuuksia tehdä kyselystä visuaalisesti miellyttävä. Suorilla sähköpostiosoitteilla voi myös kontrolloida, ketkä ovat jo vastanneet ja sen myötä lähettää vastaamatta jättäneille muistutusviesti. (Valli & Perkkilä 2018, 117-119.) Sähköpostikyselyssä on myös omat rajoitteensa. Vallin ja Perkkilän (2018, 120) mukaan 25-vuotiaita vanhemmissa ikäryhmissä verkkokyselyihin vastausinnostus on vähäisempää. Kyselyn täyttämässä ovat myös tietotekniset ongelmat mahdollisia, jolloin esimerkiksi pätkivä internetyhteys voi viedä innon vastata kyselyyn.

Kyselylomakkeissa on myös aina riski kysymysten väärinymmärryksiin. Mahdollisia väärinymmärryksiä voidaan pyrkiä poissulkemaan testaamalla kyselylomake ennen sen tutkimuskäyttöä. Hyviä testaajia ovat tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat henkilöt (Vehkalahti 2014, 48; Valli & Perkkilä 2018, 122). Neljä työntekijää, jotka olivat jo aiemmin toimineet sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen kautta kuntoutuksessa olleiden lähityöntekijöinä, olivat

vapaaehtoisia testaamaan kyselyä. Järjestetyn testin avulla selvitettiin, onko kysymykset ymmärretty oikein, onko lomakkeessa turhia kysymyksiä ja onko mahdollisesti jotain olennaista jäänyt kysymättä (Vehkalahti 2014, 48). Tarkoituksena oli työstää kysymyksiä ymmärrettävämpään muotoon, mikäli testikysely osoittaisi, että kysymys on ollut vaikeasti ymmärrettävissä lyhyen vastauksen tai vastaamatta jättämisen perusteella. Mikäli testikysely taas osoittaisi, että vastaus kysymykseen on muuta kuin sillä on ollut tarkoitus selvittää, työstettäisiin tällöinkin kysymystä muotoilemalla se selkeämmäksi. Testikyselyssä oli myös kenttä, johon testaaja sai halutessaan jättää vapaan palautteen kyselystä. Testikyselyyn vastasi marraskuun 2021 aikana kolme työntekijää. Vastausten perusteella kyselyyn ei ollut tarvetta tehdä muutoksia.

Ensimmäisessä tutkimusvaiheessa jokaisen osallistujan eli kolmen lähityöntekijän kyselyyn vastaaminen oli varmistettu työntekijöiden esihenkilöiden avulla. Tästä huolimatta vastauksia ei saatu alkuperäiseen määräaikaan mennessä. Työntekijöille lähetettiin sähköpostitse kahteen otteeseen muistutuspyyntö vastata kyselyyn ja vastausaikaa pidennettiin kahdesti. Kyselyyn vastasi lopulta viimeiseen määräaikaan mennessä vain yksi työntekijä. Myös toisessa tutkimusvaiheessa työntekijöiden osallistuminen varmistettiin heidän esihenkilöidensä avulla. Kysely lähetettiin neljälle lähityöntekijälle ja kolme heistä vastasi kyselyyn määräajassa. Kyselyn vastaukset tallentuivat Webropol-ohjelmaan.

4.3.6 Aineiston analysointi

Haastatteluiden sekä kyselyiden jälkeen aineisto analysoitiin viipymättä. Analysointia varten teemahaastattelunauhoitukset litteroitiin. Tallennetun laadullisen aineiston sanasanaisesti puhtaaksi kirjoittamisen nähdään useimmiten olevan tarkoituksenmukaista, koska sen avulla aineistomassa on muutettavissa helpommin hallittavaksi (Hirsjärvi ym. 2007, 217; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13.) Sekä vankien teemahaastattelut että lähityöntekijöiden kyselyn vastaukset analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysin keinoin. Analyysitapa tuntui perustellulta valinnalta, koska

tutkimuksessa haluttiin saada asiakkaan kokemus esille. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta nostetaan sen keskeisimmät asiat esiin riippumatta mitä ne ovat tai miten ne näyttäytyvät suhteessa aiempiin tutkimuksiin. Analyysitavassa tutkija on avoin vain aineistolle ja se ohjaa analyysin tekoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

Haastatteluaineiston analyysissä hyödynnettiin teemoittelua. Litteroituun haastatteluaineistoon tutustuttiin huolellisesti lukemalla sitä useaan otteeseen ja se järjestettiin lopulta aineistoista nouseviin tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin teemoihin. Teemojen muodostamisessa käytettiin apuna koodausta, jota tehtiin Word-tekstinkäsittelyohjelmassa ensin erottamalla haastateltavat toisistaan eri värein. Aineistosta kerättiin ja eroteltiin samaa aihealuetta koskevia, usein toistuvia asioita ja samankaltaisuuksia. Erotellut aineistosta nousseet aiheet muodostivat aina oman teemansa ja kunkin teeman alle koottiin haastatteluista ne kohdat, joissa keskusteltiin kyseessä olevasta teemasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Suorissa lainauksissa hakasulkeissa [] on tutkijan omat tarkennukset tai selvennykset, jotta lukija ymmärtää lainauksen kontekstin. Tavallisten sulkeiden sisälle merkityt pisteet (...) tarkoittavat, että suorasta lainauksesta on poistettu jokin tekstin osa vastauksen tiivistämiseksi tai haastateltavan anonymiteetin varjelemiseksi.

Ensimmäisessä havainnointivaiheessa kolmesta lähityöntekijästä yksi vastasi kyselyyn määräajassa, jolloin analysoitavana oli vain yhden työntekijän vastaukset. Toisessa vaiheessa analysoitavana oli kolmen työntekijän vastaukset. Haastatteluaineistosta poiketen kysely koski ainoastaan asiakkaiden jatkosuunnitelmia. Aineiston analysointi oli haastatteluaineistoon verraten nopeaa, sillä aineistoa oli vähän ja verkkokyselyn myötä aineisto oli valmiiksi sähköisessä muodossa sekä muodossa, jossa vastaaja oli siihen itse vastannut.

5 KEHITTÄMISPROJEKTIN TULOKSET

5.1 Ensimmäisen havainnointivaiheen teemahaastattelujen ja kyselyiden tulokset

Päihdekuntoutussuunnitelmat käyntiin projektityöntekijän tai omavartijan käynnistämänä

Kaikki kolmesta haastateltavista olivat lyhytaikaisvankeja ja kaksi heistä oli saanut ensitiedon päihdekuntoutuksen mahdollisuudesta vankilassa ja yksi siviilissä. Yksi sai ensitiedon päihdekuntoutuksesta sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen projektityöntekijän kautta vankilassa. Toiselle mahdollisuudesta päihdekuntoutukseen kertoi omavartija vankilassa. Kolmas muisteli saaneensa tiedon yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta projektityöntekijältä. Eräs vastaajista oli ollut hankkeen kautta kahdesti päihdekuntoutuksessa. Ensimmäisellä kerralla kuntoutus oli järjestynyt vankilasta käsin, toisella kerralla ennakkolisesti yhdyskuntaseuraamustoimistosta käsin.

Vankilassa ensitiedon saaneiden kohdalla keskustelut päihdekuntoutuksesta toteutuivat heti rangaistusajan alussa. Projektityöntekijä oli puhunut ensimmäisen kerran yhdelle haastateltavista päihdekuntoutuksen mahdollisuudesta pari päivää vankilaan tulon jälkeen. Haastateltava ei ollut tuolloin omien sanojensa mukaan kunnolla kuunnellut työntekijää. Puolitoista viikkoa myöhemmin hän oli hakeutunut itseohjautuvasti uudelleen projektityöntekijän puheille ja kertonut halukkuutensa kuntoutukseen.

Myös toisen vankilassa ensitiedon saaneen kohdalla keskustelu päihdekuntoutuksesta käynnistyi pari päivää vankilan tulon jälkeen, tässä tapauksessa omavartijan aloitteesta. Vartija tunsu vangin jo entuudestaan ja kuntoutuksista oli ollut keskustelua jo hänen aiemmilla vankeuskausillaan, mutta päihdekuntoutus ei ollut kuitenkaan koskaan mahdollistunut tuomioiden lyhyiden

pituuksien vuoksi. Sakko- ja lyhytaikaisvankiprojekti toi poikkeukseen aiempiin kokemuksiin.

Haastateltava, jonka päihdekuntoutusta oli suunniteltu ennakkollisesti siviilistä käsin, ei muistanut kunnolla mitä järjestämisen käynnistymisvaiheessa oli tapahtunut. Hänen mukaansa siviiliarviointia tehtiin yhdyskuntaseuraamustoimistosta puhelimitse ja entuudestaan tuttu päihdeklinikan työntekijä, kunnan sosiaalityöntekijä sekä Risen projektityöntekijä olivat yhteistyössä tehneet ison työn ja järjestäneet hänelle kaiken valmiiksi. Hän toi esiin olevansa siitä kiitollinen.

Kenenkään haastateltavan kohdalla ei heidän mukaansa järjestetty verkostopalaveria päihdekuntoutuksen valmisteluvaiheessa. Kaksi haastateltavista oli tietoisia siitä, että Risestä työntekijä oli ollut valmisteluvaiheessa sosiaalitoimeen yhteydessä yhteistyön käynnistämiseksi.

Haastattelija: *”Järjestettiinkö siin kohtaa palaverii, koottiinko verkostoo yhtee?”*

Haastateltava: *”Joo tai mua ei siin, kunna sossult kysyttii just tätä tai niinku Rise kysy sieltä kautta tätä kuntoutust mulle, et haluisko ne lähtee tukemaa tätä, ni kunta ei lähteny tukemaa mu kuntoutust. Ne tarjos mul avopalvelui vankeusaja jälkee vaa, se oli kunna vastaus. Et ei niilt sit sen enempää kyselty.”*

Jaettu kokemus vaikuttamismahdollisuudesta kuntoutuspaikan valintaan

Jokainen haastatteluun osallistujista koki saaneensa itse vaikuttaa kuntoutuspaikan valikoitumiseen. Kaksi haastateltavista kertoi, että heille annettiin kaksi eri kuntoutuspaikkavaihtoehtoa, joiden väliltä he saivat itse tehdä valinnan. Kumpikaan heistä ei ollut varma millä perusteilla kyseiset kaksi paikkaa valikoituivat vaihtoehtoiksi. Heitä ei haastatteluiden perusteella kuitenkaan vaivannut tiedon puute asiasta.

Yksi haasteltavista kertoi, että ei muista kunnolla oliko hänelle esitetty kuntoutuspaikan osalta vaihtoehtoja. Hän muisti, että häneltä kysyttiin mihin hän haluaisi ja hänen oman halunsa mukaan paikka valikoituikin.

”Mä en oikein... jos mää on rehellinen niin mä olin vielä niin jälkihuuruissa... en mä muista sitä. Mä muistan sen vaan, et ko mult kysyttiin mihin sä haluaisit mennä ni mul oli alitajussani tää – yks kaveri oli puhunu täst Kankaanpääst. Sit mä vaan jankutin sitä, et Kankaanpää, Kankaanpää.”

Ennakkotiedot kuntoutuksesta vähäisiä ja osin harhaan johtavia

Kaksi haastateltavista toi esiin saaneensa melko vähän ennakkotietoa kuntoutuspaikasta sekä päihdekuntoutuksesta ylipäätään. Toinen heistä koki, että ei tarvinnut enempää tietoa, hänelle riitti tieto, että kuntoutuksessa opetellaan irti aineista. Hän oli myös kuullut eräältä kuntoutuksen läpikäyneeltä kaverilta etukäteen paikan käytännöistä, joka saattoi myös osaltaan vaikuttaa siihen, että hän ei kaivannut Risen puolesta enempää tietoa.

Haastattelija: *”No saiks sä etukäteen tietoo tästä paikasta? Kerrottiiks sul mitä tääl tehdään ja mitä tarkoittaa yhteisökuntoutus ja...?”*

Haastateltava: *”Siel Katkolla oli yks kaveri, joka on ollut tääl kolme kertaa puolen vuoden jaksolla. Ni se kerto mulle näitä käytäntöjä, sääntöjä, miten täällä toimitaan ja varsinkin tosta Joukasesta [osasto päihdekuntoutuksessa] ja sit se kerto viitosesta ja nelosesta... Ni mä osasin jo vähän varautua siihen, et minkälainen toiminta tääl on ja sit se varmistu siinä sit vielä, kun se kehu tätä paikkaa, et hän on saanut niin paljon ja se osas – oli osannu kaikki nää säännöt ja käytännöt ottaa myös kotiin mukaan. Se on niinkö, ilman näitä, ei sitä varmaan olis näkynykkää siellä Katkolla, et se olis jossain muualla ja suoraan sanottuna haudassa. Mut oon tosi ilone sil kaveril, et se viel vahvisti tätä mun halua.”*

Haastattelija: *”No kerrottiinko sul Risen puolesta vankilassa täst paikasta etukäteen?”*

Haastateltava: *”Ei.”*

Haastattelija: *"Olsikis sä kaivannut tietoa enemmän?"*

Haastateltava: *"En oikeastaan. Se olis ollu ihan sama mikä paikka se olis ollu. Kumminki halu ja motivaatio kohdillaan."*

Vastauksissa nousi myös esille se, että ennakkotietojen perusteella kuntoutuksen sisällöstä saattoi syntyä väärä kuva. Vastaja kertoi, että ei välttämättä olisi itse kaivannut enempää tietoa. Hän kuitenkin pohti, että mahdollisen väärän mielikuvan perusteella on riski, että vanki jättää menemättä kuntoutukseen. Ennakkotietojen perusteella kuntoutuksesta sai hänen mukaansa todellisuutta raskaamman kuvan.

Haastattelija: *"Saiks sä sillon, ko tosissaa vankilas puhuttii, et pääsisit päihdekuntoutukseen ja valikoitu sit tää paikka A-koti, ni saitko tietoo etukäteen täst paikast? Kerrottiinko sulle etukäteen mistä täällä päivät koostuu, mitä tääl tehdään, mitä se kuntoutus tarkoittaa?"*

Haastateltava: *"No ei mul oikeestaa muut ko, et tää on yhteisökuntoutus. Sekää ny ei hirveesti avannu siis. Sit mul lähetettii viikko-ohjelma, mimmone o toi peruskuntoutuspuole tieks päiväohjelma ja nää ja sit esitteet. Ei oikee mitää sen enempää."*

Haastattelija: *"Olsikis kaivannu enemmä tietoo?"*

Haastateltava: *"No emmätiä olsinks mää kaivannu välttämät. Mut olis sitä voinu ehkä enemmä avat. Et ei se viikko-ohjelma nyt sinänsä... se näytti kyl paljo semmoselt sanotaa raskaammalt ko sä luit se siit paperist ko mitä se todellisuus oli. Tieks, et siit sai vähä väärä kuva, et moni voi niinku jättää tulemat sen takii. Niinku määki luuli, et tääl on niinku sin iltayhdeksää asti semmost, et mennää pää kolmanten jalkan ryhmäst ryhmää ja sit ko mää en ol kauhee ryhmähenkine ihmene tai semmone et tieks et siihe tarvii vähä niinku totuttaa ittees ni alkuu mää oo miettinyt et mitäköhä siin tulee käymää, ko ei ole semmone puhujatyyppe. Tuntemattomil heti lähd lätisee iha kaikkee niinku. Ni siit sai semmose niinku alkuu väärä kuva. Nii et se vähä pisti miettimää, mut sit mää ajatteli et ei se ny ainakaa yhtää enempää voi penki al men ko tämä touhu. Elämä ny oo loppupeleis menny muutenkaa... Et sin mää sit lähri, ko sanottii, et lähet vaa avoimin mielin. Et*

mää sit vaan lähdin, en mää sitä sen enempää tuumannu. Mut olis tietysti ollu parempi.”

Nopeita siirtymiä kuntoutukseen ja samalla aikaa harkita siihen halukkuutta

Kaikki haastateltavat kokivat päihdekuntoutukseen siirtymän tapahtuneen nopeassa aikataulussa vaikkakin haastateltavien välillä oli isoja eroja siirtymäaikatauluissa. Yksi pääsi siirtymään kuntoutukseen projektityöntekijän kanssa vankilassa käydystä keskustelusta seuraavana päivänä. Hän koki siirtymisen nopeana ja, että projektityöntekijä kuuli häntä ja otti hänet vakavasti. Toisella kerralla, jolloin kuntoutus oli suunniteltu ennakkollisesti siviilissä, vastaaja ilmoittautui vankilaan ja siirtyi sieltä kuntoutukseen hänen arvionsa mukaan noin viiden tunnin kuluttua. Vastaajan mukaan hänellä ei ollut etukäteen tietoa siitä, että hän joutuu odottamaan vankilassa kuntoutukseen siirtymistä, tästä huolimatta hän koki viiden tunnin odotusajan lyhyenä.

Yhden kokemuksen mukaan kuntoutusta suunniteltiin vankilasta käsin kuukauden ajan. Vastaaja koki aikataulua hidastaneen sekä vankilan päihdetyöntekijän että projektityöntekijän lomat tai muut poissaolot. Toisaalta hän kuitenkin koki vieroitusoireensa olleen niin voimakkaat, että hän halusikin kerätä vankilassa voimia ennen siirtymistä kuntoutukseen. Hän oli myös sanonut omavartijalle haluavansa miettiä kuntoutukseen menoa rauhassa ja ilmoittavansa viikon kuluttua halukkuutensa. Vastaaja arvosti sitä, että hänen toivettaan kunnioitettiin, häntä ei painostettu kuntoutuksen suhteen vaan annettiin rauhassa aikaa pohtia asiaa. Vastaaja kertoi saaneensa tietää puolitoista viikkoa ennen siirtymistä päivämäärän kuntoutukseen siirtymiselle.

Eräs haastateltavista oli omaehtoisesti ennen rangaistusajan alkamista kolmen viikon mittaisen jakson katkaisuhoidossa. Vankilaan siirryttyään hän oli viikon matkasellissä ennen siirtymää kuntoutukseen. Hän koki viikon olleen lyhyt aika ja olleensa valmistautunut odottamaan kuntoutukseen siirtymistä pidemminkin ajan. Hän kertoi saaneensa tietää siirtymäpäivän päivää ennen siirtymistä.

Konkreettisen siirtymän, vankilan järjestämän kuljetuksen päihdekuntoutukseen oli jokainen haastateltava kokenut sujuneen ongelmitta. Käytännön siirtymiseen liittyen vastaajien kanssa keskusteltiin tiedon kulusta Risen ja kuntoutuspaikan välillä. Vastaajat kokivat tiedon kulun olleen sujuvaa. Toisaalta heidän mielestään oli olemassa vain vähän tietoa, jonka tulisi vankilasta siirtyä kuntoutukseen. Kuntoutuksessa kaikkien kuntoutujien tuli haastateltavien mukaan olla samalla viivalla ja heitä koskea samat säännöt. Vastaajat kokivat hyvänä lähtökohtana, että he ovat samanarvoisessa asemassa muiden kanssa ja, että vankilasta tuttu vankihierarkia ei ole läsnä kuntoutuksessa.

Keskiössä arvostus annettuun mahdollisuuteen

Kukaan haastateltavista ei nimennyt asioita, joita olisi voinut tehdä kuntoutuksen järjestämisessä toisin. Pyrittäessä pilkkomaan onnistumisen kokemuksia osiin ja pohtimaan mitkä tekijät vaikuttivat hyvään kokemukseen, näyttäytyi se vastaajista haastavana. Oli vaikea eritellä missä onnistuttiin. Kokonaisuus nähtiin tästä huolimatta sujuvana. Ennen kaikkea tarjottua mahdollisuutta päihdekuntoutukseen pidettiin isossa arvossa.

"En mä tie olisko tätä voinu hoitaa, en osaa sanoo. Kivuttomasti menny kaikki."

Haastattelija: *"Pystyykö vielä pilkkomaan mitkä tekijät tekee onnistuneen kokemuksen?"*

Haastateltava: *"Enmää tiä millai sen sit pilkkois. Tietysti et on hyvä et yleensäki pystyy suorittaa vankeuden täällä. Linnan nähny monta kertaa. Siel ainakaa opi. Kyl niit liikennemerkkejä periaattees tarpeeks tullu tehty, ei siin ainakaa viisastuu pääs. Se et pääsi tänne, avaamaa silmii niinku oikeesti. Kaikki rutiinit vähä niinku hukas, yleensäki mist normielämä koostuu, tääl ne o auennu.. emmä osaa sanoo. En mää osaa palastel mikä on niinku hyvää."*

”En mä osaa siihenkään [Risen toimintaan] mitään muuta sanoa, kun hyvää. Rise oisko nyt neljä viimistä tuomiota on tarjonnut mulle päihdekuntoutusta. Ollu ite vaan niin hiton tyhmä, etten mä ottanu sitä vastaan. Tohon mä en osaa oikeesti vastata. Jos mä vastaan ni mä valehtelen. Ni en mä viitti siihen sit miellyttääksenkään sanoa, koska mä en tie mistä mä sanon. Se on vaan ihmisen, vangin omaa tyhmyyttä, jos ei se ota tämmöstä mahdollisuutta vastaan. Mullakin on ollut neljä viimistä kertaa Rise on ite tarjonnut. Ollu vaan niin lapsi vielä, et eeeii mä meen ennemmi linnaan. Ollu nii sanottu kova jätkä, sillai mutte silmissä. Se o semmosta ittensä huijaamista. Mä en osaa Risen toiminnasta sanoo mitään muuta kun, et positiivista et ne suostuu tarjoamaan tämmöstä, oli sit syy mikä tahansa ja kokee sen sit joku ihminen alentuvasti tai vääräksi. Sillo jos Rise lähtee tämmöstä tarjoamaan ni kyllä se pitää ja kannattaa ottaa vastaan. Olispa vähän aikasemmin tajunnu ottaa. Mää oon pitäny päihdekuntousta laitoksena, et se on samanlainen ko vankila. Ei, tää on kaikkee muuta, oppii elämään uudestaan.”

Epäselvyyttä ja tyytyväisyyttä jatkon suunnitelmista

Kahdelle kolmesta olivat rangaistusajan jälkeiset suunnitelmat selkeät. Yksi haastateltavista ei ollut varma jatkon suunnitelmistaan. Kaksi heistä kertoi, että rangaistuksen jälkeistä aikaa oli suunniteltu omaohjaajien kanssa käydyissä yhteisissä keskusteluissa sekä yhdessä verkoston kanssa.

Eräs vastaaja kertoi, että hänelle ei ollut järjestetty rangaistusajan jälkeistä aikaa koskien verkostopalaveria. Jatkon suunnitelmat olivat hänelle epäselvät haastattelun aikaan. Haastattelun toteutuessa vastaajalla oli rangaistusaikaa jäljellä vielä yksi viikko. Vastaaja oli toista kertaa sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen kautta suorittamassa vankeusrangaistustaan. Ensimmäisellä kerralla haastattelun mukaan hänelle oli tarjottu rangaistuksen jälkeiseen aikaan päihteidenkäytön hallinnan tueksi A-klinikkakäyntejä. Hän kertoi, että ei ollut kiinnostunut niistä, sillä hän ei kokenut olevansa keskusteleva

ihminen. Vastaaja kertoi, että tällä kertaa projektityöntekijän kanssa oli ollut puhetta mahdollisista intervallijaksoista kuntoutumisyksikössä. Hän kertoi olevansa kiinnostunut niistä, hän ei kuitenkaan tiennyt toteutuvatko ne. Hänellä oli ajatus, että jatkon suunnitelmista keskusteltaisiin vielä ennen rangaistusajan päättymistä, seuraavan viikon sisällä. Hän ei tiennyt kenen kanssa suunnitelmista keskusteltaisiin.

Haastattelija: *"Niin onko nyt tehty suunnitelmia jatkon varalle?"*

Haastateltava: *"Ei, pitäis varmaan täl viikol jutel niist."*

Haastattelija: *"Okei, täl viikol?"*

Haastateltava: *"Nii kai tai sit alkuviikost."*

Haastattelija: *"Tieks kenen kanssa?"*

Haastateltava: *"Ei hajuakaan."*

Kahden vastaajan rangaistusaika oli jo päättynyt haastattelun aikaan. Molemmat olivat päihdekuntoutuksessa kotikunnan maksamana jatkokuntoutuksena. Toiselle oli ollut selvää, että hän haluaa jatkaa kuntoutusta, mikäli rahoitus siihen järjestyy. Jatkon suunnitelmista oli järjestetty palaveri, johon osallistui kunnan sosiaalityöntekijä. Vastaaja oli siviilissä asunnoton. Kunta rahoitti jatkokuntoutuksen sekä oli luvannut tukea taloudellisesti asunnon löytämiseksi ja muutossa uuteen asuinalueeseen, jossa irtautuminen vanhoista päihdepiireistä onnistuisi paremmin. Vastaajan kokemus verkostopalaverista oli myönteinen.

Haastattelija: *"Millasen sä koit sen palaverin?"*

Haastateltava: *"No se oli itsestias iha hyvä. Siin oli mu oma sossu mukan, mä näin sen sit... no mä en ees muist koska mä oon sen nähny. Seki oli ilone, et näki mut yleensäkin tääl tai oli iloinen et olen kuntoutukses. Hän on nähny vieres mun elämää muutenki ni, se oli oikeen tyytyväinen."*

Haastattelija: *"Oli varmasti ylpee sinusta."*

Haastateltava: *"Nii nojoo oli ja sit toi noi siit et yleensäki oon hyvä tai sillai et on kunnos, haluaa niinku muutost et oli oikee ilone ja tyytyväine, ymmärtäväine muutenki näihi kaikkii paikkakunna muutoksii, tai muuttoihi ja näihi, haluu tukee."*

Vastaaja oli käynyt kuntoutuksesta käsin katsomassa itselleen asuntoa sekä tutustumassa tulevassa kotikaupungissa toimivaan KRIS:in toimintaan. Suunnitelmana oli, että hän olisi jatkossa päivittäin mukana KRIS:in toiminnassa saadakseen sisältöä ja arkirutiinia päiviinsä sekä vertaistukea muista toipuvista päihdeettömyytensä ylläpitoon. Kotikunnasta oli haettu myös maksusitoumusta intervallijaksoihin, päätöstä ei ollut vielä tullut.

Myös toisen vastaajan asioissa oli järjestetty verkostopalaveri ennen rangaistusajan päättymistä. Palaverissa olivat mukana kotikunnan päihdeklinikan työntekijä ja sosiaalityöntekijä sekä projektityöntekijä. Palaverissa oli sovittu, että hän saa kunnalta maksusitoumuksen jatkokuntoutukseen sekä kuntoutusjakson jälkeisiin intervallijaksoihin. Lisäksi oli sovittu, että vastaaja jatkaa keskustelukäyntejä tutun työntekijän luona päihdekllinikalla. Vastaajalla oli asunto olemassa, mutta hän koki asuinympäristön itselleen huonona ja palaverissa oli sovittu, että uutta asuntoa kartoitetaan.

Ne haastateltavat, jotka kokivat tulevaisuuden suunnitelmansa selkeinä, näkivät ne myös positiivisina.

Haastattelija: *"No mimmosen sää itte koet nää jatkosuunnitelmat mitä on tehty, miltä ne tuntuu?"*

Haastateltava: *"No, no hyvält. Sanotaa, etten mää ny ikin oo elämäni tällai tai en oo niinku suunnitellu varmaa näi hyvi, vakaasti harkiten ite. Ko on aika vahva se päätös, et haluaa sen muutoksen. Sit ko alottanut toipumisen, en oo ennen sanonukkaa et alottanut toipumisen, mul aukes tää koko toipuminenki täälläki vast tieks."*

Haastattelija: *"Oletko tyytyväinen näihin jatkosuunnitelmiin?"*

Haastateltava: *"Oon, oon todellaki. Et tota, en mää voi olla muuta kun tyytyväinen. Ja käy miten käy, se on kuitenkin apu mulle. Kaikki mitä mulle annetaan.. ne on mulle apuna. Et nyt tänä päivänä osaan ottaa sen avun vastaan. Mä en oo enää niin itsekäs. Siihen mä oon monesti kompastunut. Mää en oo ollu valmis ottaa apuu vastaan."*

Kyselyn tulokset

Kolmesta lähityöntekijästä vain yksi vastasi kyselyyn määräajassa. Lähityöntekijän mukaan asiakkaalle oli järjestetty jatkosuunnitelmia koskeva verkostopalaveri, johon oli osallistunut sosiaalityöntekijä, yhteyshenkilö vankilasta ja kotikaupungin päihdeklinikan työntekijä. Jatkosuunnitelmia oli suunniteltu palaverin lisäksi lähityöntekijän kanssa käydyissä keskusteluissa. Jatkosuunnitelmat vastasivat lähityöntekijän mukaan asiakkaan tarpeita. Kotikunnan sosiaalityöntekijä oli osallistunut jatkon suunnitteluun osallistumalla verkostopalaveriin. Sosiaalityöntekijään oli lisäksi oltu tarvittaessa kuntoutustahosta yhteydessä sähköpostitse ja puhelimitse.

5.2 Projektiryhmän ensimmäisen reflektoinnin ja suunnittelun tulokset

Projektipäällikkö sekä sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen LSRA:n osaprojektin kolme projektityöntekijää kokoontuivat työskentelemään 16.12.2021. Projektipäällikkö sekä yksi projektityöntekijöistä olivat fyysisesti Porin yhdyskuntaseuraamustoimiston neuvottelutilassa ja kaksi projektityöntekijöistä olivat mukana tapaamisessa Skype-videoyhteyden välityksellä. Lisäksi valtakunnallisesta sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeesta monivuotista arviointi- ja seurantatutkimusta toteuttava Risen keskushallinnon erityistutkija oli kiinnostunut tutkimuksesta ja oli mukana Skype-videoyhteydellä kuulemassa tutkimuksen tuloksia. Projektiryhmän tapaamiseen oli varattu aikaa kaksi tuntia. Työskentelyn aluksi projektipäällikkö esitteli tutkimustulokset, jonka jälkeen alkoi varsinainen työskentely. Projektipäällikkö johti työskentelyä ja asetti sille tavoitteen, joka oli laatia tutkimustulosten perusteella konkreettiset sijoitusprosessin ja palvelupolun turvaamisen kehittämiseen tähtäävät toimenpiteet, joita ryhdytään välittömästi toteuttamaan.

Työskentelyn tukena käytettiin sovellettuna Aivoriihi-työkalua, jonka tarkoituksena on kehittää luovia ideoita niin, että kaikki ryhmän jäsenet osallistuvat. Työkalun periaatteena on, että mitä enemmän ideoita, sitä enemmän on myös toteuttamiskelpoisia ideoita. (Innokylä n. d.) Keskustelussa jokainen

ryhmän jäsen tuotti ideoita ja ajatuksia, jotka myös jalostuivat aiempien ajatusten pohjalta. Projektipäällikkö kirjasi kaikki tuotetut ajatukset ylös ja niistä valittiin konkreettiset toimenpiteet (Kuvio 4). Valitsemisen tukena olisi voinut tarvittaessa käyttää äänestystä, mutta valinta näyttäytyi yhteisymmärryksessä selkeänä.

Projektiryhmässä todettiin, että päihdekuntoutuksen valmistelussa on huomioitava, että asiakas on tietoinen siitä mihin hän on sitoutumassa. Tutkimuksen tulosten perusteella arvioitiin, että asiakkaiden ajan tasalla pitäminen prosessin etenemisestä vaikuttaa heidän kokemukseensa kuntoutuksen järjestymisen sujuvuudesta ja kuntoutukseen siirtymiseen liittyvästä odotusajasta. Valmisteluvaiheessa on tärkeää selventää jokainen sijoitusprosessin vaihe selkeästi sekä pyrkiä varmistumaan asiakkaan ymmärryksestä. Keskusteluun nousi myös päihteidenkäyttötaustan mahdollinen vaikutus asiakkaiden kognitiivisissa prosesseissa, kuten tarkkaavuudessa, tiedon käsittelyssä ja muistitoiminnoissa. Sekä ennakkolisesti että vankilasta käsin päihdekuntoutusta valmistellessa on asiakkaan ajan tasalla pitäminen yhtä lailla tärkeää, mutta vankilan osalta keskusteluun nousi turvallisuusnäkökulma. Vankilassa on huomioitava myös turvallisuustilanne yksilöllisesti ennen suunnitelmista etukäteen kertomista. Esimerkiksi tarkkaa ajankohtaa päihdekuntoutukseen siirtymiselle ei voida välttämättä turvallisuuden takaamiseksi jokaisen vangin kohdalla etukäteen kertoa.

Kaikilla vastaajilla oli kokemus kuulluksi tulemisesta kuntoutuspaikan valinnassa. Tulosten perusteella vastaajat olivat myös tyytyväisiä saatuaan aikaa pohtia rauhassa päihdekuntoutukseen halukkuutta. Työskentelyssä todettiin, että asiakkaan vointi on huomioitava selvitetäessä hänen halukkuuttaan päihdekuntoutukseen. Mahdollisen päihtymyksen tai vieroitusoireiden vuoksi ei asiakas välttämättä ole kykenevä tekemään sitovaa tulevaisuuttaan koskevaa päätöstä. Tärkeää on antaa asiakkaalle aikaa harkita rauhassa kuntoutukseen lähtemistä. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että asiakkaalla on riittävät tiedot päihdekuntoutuspaikasta etukäteen. Keskustelulla voidaan poissulkea mahdollisia väärinymmärryksiä. Työskentelyssä sovittiin, että jatkossa tarjotaan

aina poikkeuksetta asiakkaalle mahdollisuus olla yhteydessä kuntoutuspaikkaan ennen kuntoutuksen alkua.

Projektiryhmässä keskusteltiin asiakkaan osallistamisen oman tulevaisuutensa suunnitteluun sitouttavan ja vahvistavan asiakkaan ymmärrystä sekä toimijuutta. Verkoston kokoontuminen asiakkaan asioiden äärelle on keskeisessä roolissa jatkopalveluiden turvaamisessa. Verkoston palaute on parhaimmillaan asiakkaan pystyvyyttä vahvistavaa. Rangaistusajan jälkeisiä suunnitelmia koskevalla verkostopalaverilla on myös merkitystä kotikunnan jatkosuunnitelmissa mukanaolon kannalta. Palaveriin osallistuessaan päättävä sosiaalityöntekijä näkee itse asiakkaan tilanteen ja mahdollisen myönteisen suunnan (vertaa puhelinkeskustelu päihdekuntoutuksen työntekijän kanssa), jolloin on todennäköisempää, että kotikunta on myös valmis maksamaan jatkopalveluista. Jatkoa koskevat suunnitelmat konkretisoituvat myös asiakkaalle palaverin kautta. Jotta jatkosuunnitelmia koskeva verkostopalaveri toteutuisi varmemmin, projektiryhmässä sovittiin Risen ja sijoituslaitosten väliseen sijoitussopimukseen lisättävän merkintä, että sijoituslaitos järjestää jatkosuunnitelmia koskevan verkostopalaverin ja kutsuu sen koolle sekä huomioi sen ajankohdan jatkosuunnitelmien toimivuuden kannalta.

1. suunnittelussa sovitut konkreettiset toimenpiteet:

1. Ennakollisessa valmistelussa pidetään asiakas ajan tasalla suunnitelmien etenemisestä. Vankilasta käsin valmistellessa arvioidaan aina yksilöllisesti turvallisuustilanne ennen suunnitelmista kertomista.

2. Annetaan asiakkaalle aikaa pohtia kuntoutukseen halukkuutta (huomioidaan vieroitusoireet tai päihtymys päätöksenteossa).

3. Kiinnitetään huomiota, että annetaan mahdollisuus lisäinformaatioon kuntoutuspaikasta ja tarjotaan aina mahdollisuus yhteydenottoon kuntoutuspaikkaan.

4. Sijoitussopimukseen merkintä, että sijoituslaitos järjestää jatkosuunnittelupalaverin sekä huomioi sen ajankohdan jatkosopimuksen kannalta (esim. verkosto koolle riittävän ajoissa).

Kuvio 3. Ensimmäisessä suunnittelussa sovitut konkreettiset kehittämistoimenpiteet

5.3 Toisen havainnointivaiheen teemahaastatteluiden ja kyselyiden tulokset

Päihdekuntoutuksista puolet valmisteltu ennakollisesti siviilistä käsin ja toinen puoli vankilasta käsin

Toisessa vaiheessa neljästä vastaajasta yksi oli sakkovanki ja muut lyhytaikaisvankeja. Haastattelut toteutuivat vankien rangaistusajan loppuvaiheessa, rangaistusta oli jäljellä alle viikosta reiluun kolmeen viikkoon. Puolet päihdekuntoutuksista valmisteltiin ennakollisesti siviilistä käsin ja toinen puoli vankilasta käsin. Molemmat ennakollisella valmistelulla kuntoutukseen päässeet olivat kuulleet mahdollisuudesta suorittaa vankeusrangaistus päihdekuntoutuksessa päihdekuntoutuksen työntekijöiltä. He olivat tiedon saadessaan kunnan maksamana kuntoutuksessa. Kuntoutuksen ohjaajat olivat olleet tietoisia hankkeen toiminnasta, ja vastaajat olivat olleet yhdessä ohjaajien kanssa yhteydessä hankkeen projektityöntekijään, jonka kautta valmistelu oli käynnistynyt.

Toinen vankilasta käsin kuntoutukseen päässyt oli kuullut mahdollisuudesta siviilissä ollessaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa laatimassa vankeuden ajalle rangaistusajan suunnitelmaa. Virkamies oli kertonut hänelle, että mikäli vastaaja oli kiinnostunut, päihdekuntoutukseen siirtyminen voisi olla jossain vaiheessa vankeutta mahdollista, kunhan vankilasta käsin arvioitaisiin hänen tilanteensa ensin. Ulkopuolisen sijoituksen suunnitelmat lähtivät käyntiin pian hänen ilmoittauduttuaan vankilaan ja omavartijan kysyessä halukkuutta kuntoutukseen. Yksi vastaaja kertoi saaneensa kuulla hankkeesta vankilassa rikosseuraamustyöntekijältä. Hän kertoi olleensa myös ennen vankeutta siviilissä yhdyskuntaseuraamustoimistossa siviiliarviointihaastattelussa, tässä yhteydessä kuntoutusmahdollisuus ei ollut tullut esille.

”Mä olin niin sekasin ko mä menin sinne [vankilaan], et mut laitettiin rundiin [eristysselliin]. Sit se oli toinen tai kolmas päivä, kun tuli tää Risen työntekijä

kysymään olisinko kiinnostunut, että kun oon lyhytaikaisvanki. (...) Ja sitten kun mä pääsin sieltä osastolle, niin meni muutama päivä niin kysyttiin onko mä vielä samaa mieltä ja sen jälkeen se laitettiin pyörimään ja sitten se vaan ilmoitti mulle olikohan se edeltävänä päivänä et saat lähteä sinne.”

Kuntoutukseen halukkuutta sai aineiston perusteella pohtia rauhassa.

Haastattelija: *”Oliks sä heti kiinnostunut päihdekuntoutuksesta, kun sitä ehdotettiin vankilassa?”*

Haastateltava: *”Siis kyllä mä ny hetken sitä mietin, että ko mulla oli aivan erilaiset suunnitelmat ennen, ku mä tänne tai siis ennen, ku mä tänne ees suunnittelin lähtöö, että mä käyn istumassa tuomion ja jatkan vaan ryyppäämistä, että ei niinkun ollu hällä väliä. Käyn pari kuukautta lomalla.”*

Haastattelija: *”Koitko että sait aikaa siihen pohdintaan?”*

Haastateltava: *”Kyllä, että alustavasti se sanottiin siellä rundissa ja sen jälkeen vasta niinku mitä mieltä on siitä ja sitten vasta ruvettiin enemmän puimaan sitä. Mutta olihan se hyvä, että ehotti tätä, en mä varmaan niin helposti olis lähtenyt enää mihinkään kuntoutukseen niinku siviilistä.”*

Haastateltavat kokivat saaneensa vaikuttaa kuntoutuspaikan valikoitumiseen. Yksi kertoi rikosseuraamustyöntekijän vankilassa ehdottaneen kyseistä kuntoutuspaikkaa hänelle sen pohjalta, että hän oli asettanut kuntoutuspaikan kriteeriksi, että siellä ei saisi olla korvaushoidossa olevia, sillä hän koki, että päihteettömyyden ylläpitäminen vaikeutuisi samassa yhteisössä korvaushoidossa olevien kanssa. Yksi vastaajista kertoi saaneensa kuntoutuspaikkojen esitteitä, joiden perusteella hän sai valita paikan. Hän koki kuitenkin, että tieto ei ollut ainoastaan esitteiden varassa vaan kuntoutuspaikkavaihtoehdoista olisi ollut halutessaan mahdollisuus keskustella lisää vankilan henkilökunnan kanssa. Aineiston perusteella myös aiemmalla myönteisellä kokemuksella oli vaikutusta paikan valikoitumiseen.

”Mä olin täällä 7 vuotta sitten myös, tää oli silloinki tosi hyvä paikka ja tiesin, et jos on oikeesti haluu tehdä muutosta ni tää on oikee paikka siihen. Et oli sillai niinku hyvät kokemukset täältä ja henkilökunnasta. Oon mä monessa

muussakin kuntoutuksessa ollut, mut en mä koe et ne on niin hyviä ollut ko tämä.”

Vankilassa vaikeus pitää oma päänsä

Kaksi vastaajista oli ollut kuntoutuksessa kunnan maksamana ennen vankeusrangaistuksen alkua. He kokivat hankkeen tuoman mahdollisuuden palvelleen heidän elämäntilanteessaan hyvin. Hyvässä vaiheessa oleva kuntoutus ja muutostyö olisi saattanut kärsiä vankilaympäristössä.

Haastattelija: ”No päihdekuntoutuspaikan valikoituminen oli selkee, et sä halusit täällä jatkaa?”

Haastateltava: ”Joo ja siis ennen kun mun kuntoutus loppus täällä oli jo sovittu että mä suoritan sen täällä. (...) Ku oli jo ollu täällä ja on päässy asiois eteepäi. Se et jos olis vankilaan pitäny mennä, ni se olis varmaa voinu olla ehkä riskitekijä tässä kohtaa. On päässy nii pitkäl, saanu muutettuu elämää. (...) Sit mä sain siirtyy toho jatkokuntoutukseen suoraan, ku siitä mä silloin lähdin. Sain niinku jatkaa siitä mihin jäin.”

”No kyllä niinku onnistunutta on se, et mut saatiin tänne sijoitettua, että siis kylhä se on niinku ihan paras juttu. Sillee et kyl mä niinku tos... vaikka kova halu on niinku muuttua, mut sit se vankilan ympäristö on kumminkin se vankilan ympäristö ja sit siel täytyy olla silleen tietynlainen maski tai tietynlainen rooli päällä, ettei niinku... siel vaaditaan semmost tietynlaista kovuutta kumminkin olla siellä vankilassa, ettei niinku joudu mikskään heittopussiks tai semmoseks siellä ni ja sitte vaik sielläki on sitä päihdetyötä ni kumminki se on ehkä kerran kahes viikos, no hyväl tsäkäl kerran viikos, mut sit kumminki palaat niitten tuttuun jätkien kans sinne kongille [osastolle] ja samat jutut. Samat naamathan nois pyörii ja ei ol viel ollu vankilaa mistä mä en jotai olis tuntenut tai olis tuttuja, ni sitte kumminki se mitä ne odottaa sun käyttäytyvän ni jotenki on tosi vaikee sit siellä pitää semmonen niin sanottu jeesustelijan mieli, et en mä ny lähde tohon juttuun mukaan enkä mä käytä mitään kamaa enää ja niinku se on tosi vaikee yrittää pitää se oma

päänsä siellä. Sit täällä ko on tämmönen turvallinen toipumismyönteinen ympäristö ja ei oo niit päihkeitä, eikä oo sit kuivanappailua nini täällä se mieli pääsee niinku lepäämää niinku niistä ajatuksista, et jotenkin mä näkisin et siel on tosi vaikee yrittää sitä muutosta tehdä, jos ei sit niinku eristäydy ihan kaikesta.”

Ennakkotiedot kuntoutuspaikasta yhä vähäisiä ja toisistaan poikkeavia kokemuksia suunnitelmista ajan tasalla pitämisestä

Haastateltavien saamat ennakkotiedot kuntoutuspaikasta olivat vähäisiä.

Haastattelija: *”Saitko ennakkotietoja tästä?”*

Haastateltava: *”Hyvin vähän, että joku paperi oli mistä mä luin.”*

Haastattelija: *”Joku esite. Olisiks sä kaivannu enemmän tietoa?”*

Haastateltava: *”No en periaattees ku tää on ollut niin hyvä paikka, et ei siinä esittees varmaan paljon enempää olis voinut olla.”*

Edellinen vastaaja oli ollut päihdekuntoutuksessa aiemminkin ja pohti haastattelun edetessä, että mikäli hän olisi ollut menossa kuntoutukseen ensimmäistä kertaa, olisi hän kaivannut enemmän tietoa kuntoutuksen sisällöstä ja arjesta.

Kokemusten mukaan päihdekuntoutuksen järjestämistä koskevista suunnitelmista olisi voinut pitää paremmin ajan tasalla.

Haastattelija: *”Niin tuntuko susta että sua pidettiin ajan tasalla tästä hommasta et miten tää etenee ja...?”*

Haastateltava: *”Öö... hyvin huonosti. Tota. Sit ku mä itte lähdin muutama viikko sen palaverin jälkeen kyselemään vartijoilta sitä sijoittamispäätöstä niin se päätös oli tehty jo viikkoa aikasemmin, mut siit ei oltu informoitu sit millään tavalla. (...) Vankilassa olis voinut pitää vähän paremmin ajan tasalla.”*

Ajan tasalla pitämisessä oli myös onnistuttu. Lisäksi oli kokemus kuulluksi tulemisesta koko prosessin ajan.

”Siitä päivästä kun mä ilmoitin, et mä oisin halukas tämmöseen ja tiesin et tämmönen vaihtoehto on, ni ei siinä oo missään vaihees ainakaan mulle tullut mitään ongelmaa missään kohtaan et se on niinku yksinkertaisesti tai se on menny eteepäi sillattii, et mä oon pysynyt myös hyvin kartalla kokoajan et mitä tapahtuu. (...) Kokoajan mä oon tiennyt miten se menee ja miten se etenee. Multa on kysytty mielipidettä jos jonkinlaisii asioihin mitä siihen nyt on kaikkee liittynyt. (...) Todella hyvin on niinku otettu huomioon ne omat näkökulmat. Mihinkään ei oo niinku tavallaan pakotettu, se on ollut kiva. Siis Risen kautta ei oo ollut minkäänlaista ongelmaa missään kohtaan.”

Kolmelle neljästä haastateltavasta järjestettiin ennen kuntoutuksen alkua tai heti sen alettua verkostopalaveri. Vastausten perusteella alkupalaveri selkiytti omia tulevaisuuden suunnitelmia.

Ennakollisesti valmisteltujen kohdalla vankilasta päihdekuntoutukseen siirtyminen tapahtui samana päivänä, he kävivät ilmoittautumassa vankilassa ja pääsivät muutaman tunnin kuluessa siirtymään kuntoutuspaikkaan. Toinen heistä oli ensimmäistä kertaa vankilassa ja vastaanotto yllätti positiivisesti.

Haastattelija: *”Kun sut otettiin sisäl sin vankilaa, ni tuliko semmonen kokemus et vankilan henkilökunnan puolesta selitettiin mitä tapahtuu?”*

Haastateltava: *”Siis kyllä mä sain ihan niinku selvät ohjeet. Suoraan sanottuna ei must edes tuntunu et mä olisin menny vankilaan. Se yllätti mut jo niinku tosi rajusti. Oli mukavii kaikki ihmiset ja kohteliaasti kaikki keskusteli, ei siitä tullut mitenkään epä mukava fiilis.”*

Toinen koki vartijan suhtautumisen aiheuttaneen epävarmuutta aiemmin tehtyjen päihdekuntoutussuunnitelmien toteutumiselle.

”Ko mä menin sin portille ja mul ei ollu tavaroita mukana, ni sit se vartija ensimmäisen kysy, et missäs sun tavarat on. Sit mä sanoin et mä oon siin käsityksessä, et mä lähen täält tänään takasi ni sit se vaan sano et ”Joo joo

katotaan minne lähet ja millon lähet". Niini sit tuli heti semmonen, et mitenköhän täs nyt käy."

Vastaajista toinen, jonka kohdalla suunnitelmat käynnistyivät vankilasta, pääsi siirtymään kuntoutukseen hieman alle kahden viikon kuluttua vankeusrangaistuksen alkamisesta. Toinen taas kolmen viikon jälkeen. Alle kaksi viikkoa siirtymistä odottanut vastaaja kertoi olleensa varautunut pidempäänkin aikaan vankilassa ja koki näin ollen siirtymän nopeana.

"No siihenkin mä olin varautunut, vankilas ny saa aina odottaa. Yleensä vankilan henkilökunta on semmosia et "katellaan", "mihin sul on kiire?". Et jos haluaa asias kuntoon, siellä se on niinku... se menee vähän niinku Kelan kanssa samaan."

Kolme viikkoa odottaneen mielestä Risen olisi pitänyt huomioida paremmin hänen terveystietonsa ja sijoittaa hänet heti päihdekuntoutukseen. Hänellä oli rankka huumausaineiden käyttötausta ja hän koki vankilan hoitoavun vieroitukseen olleen riittämätön.

"Mä luulen et olis ollut parempi, et olis sit päässyt niitten vieroitusoireitten kans heti saamaan ehkä apua, et ei olis sit laitettu sinne vankilaan virumaan kolmen viikoks muitten vankien sekaan siin kunnos. (...) Mullakin kun oli tota kymmenen vuoden käyttötausta, viis vuotta mennyt kovii huumeit ni ei se parin viikon bentsokuuri siin oikeen auta. (...) olis ehkä voinu Rises sit jo ottaa noi mun terveystiedot esille ja ehkä miettii sitä sijoittamista suoraan."

Toinen vankilasta käsin valmistelluiden kohdalla sai tietää kuntoutukseen siirtymäpäivän kolmea päivää ennen siirtymistä ja toinen edellisenä päivänä ennen siirtymistä. Kuntoutukseen käytännössä siirtyminen oli ollut haastatteluaineiston perusteella ongelmaton. Vastaajat olivat joko kuljetettu vankilasta käsin kuntoutukseen tai vaihtoehtoisesti kuntoutuspaikasta oli haettu heidät.

Tiedonkulku vankilan ja kuntoutuspaikan välillä oli vastaajien mukaan sujuvaa. Kuntoutuspaikoista toimitettiin viikoittain asiakkaiden viikko-ohjelma vankilaan, jonka myötä vankilassa oltiin tietoisia missä vanki kulloinkin oli. Mikäli viikko-

ohjelmaan tuli muutoksia ne ilmoitettiin vankilaan. Muutoksista ilmoittaminen oli kokemusten mukaan toimivaa.

Yksi haastateltavista kertoi yhteydenpidon olleen vankilan ja kuntoutuspaikan välillä tiivistä järjestettyjen verkostoneuvottelujen myötä. Hän oli ollut nelisen kuukautta kuntoutuksessa ja hänen asioissaan oli järjestetty kuukausittain verkostoneuvottelu, johon oli osallistunut kuntoutustahon lisäksi vankilan edustaja ja kotikunnan työntekijöitä. Puolelle haastateltavista oli järjestetty rangaistuksen jälkeistä aikaa koskeva verkostoneuvottelu. Kokemukset palaverista olivat vaihtelevia: oli kokemus niiden avulla asioiden eteenpäin saattamisesta sekä kokemus, että yhteisestä keskustelusta ei ollut hyötyä, koska päätökset olivat jo ennakkoon tehtyjä.

Haastattelija: *"Mimmosen sä oot kokenut ne palaverit?"*

Haastateltava: *"Ihan hyvinä, saanut paljon asioita eteenpäin ja perusasioita järjestykseen."*

"Kyl se jotenki tuntuu ko niihi palaverihi mennään ni ne asiat on periaattees niinku sen sossun ja päihdetyöntekijän osalta jo päätetty, et mä en ees nää et miks me siel tunti jutellaa ja jauhetaan, ku sit kuitenkin se päätös, se kolme viikkooki oli jo myönnetty valmiiks, et se olis iha sama mitä mä olisin tai mitä se johtaja olis sanonu, sielt ei olis enempää tullu."

Jatkosuunnitelmat ratkaisevassa roolissa päihteettömyyden ylläpitämisessä

Jokainen haastateltava toi haastattelussa esiin haluaan elää päihteetöntä elämää tulevaisuudessakin. Kaksi haastateltavista koki rangaistusajan jälkeiset jatkosuunnitelmansa selkeinä ja tukevan päihteettömyyttä. Toiselle heistä oli myönnetty päihdekuntoutukselle kuukauden kestoinen jatko kotikunnan maksamana, jonka aikana oli tarkoitus laatia tarkempia suunnitelmia. Selvää oli, että hän tulisi käyttämään kotikuntansa avopäihdepalveluja sekä hakemaan myös intervallijaksoja kuntoutuspaikkaan elämänmuutoksen tukemiseksi. Toinen oli ollut jo useamman kuukauden kuntoutuksessa ennen lyhyttä

vankeusrangaistusta. Hän oli hakenut kotikunnalta intervallijaksoja. Hän ei ollut vielä saanut päätöstä hakemukseensa, mutta oli luottavainen, että hän tulisi niitä saamaan. Lisäksi hän aikoi käydä viikoittain keskustelukäynneillä a-klinikalla sekä itsehoitoryhmissä vertaistukea saamassa.

Eräälle vastaajista oli myönnetty rangaistusaikaisen kuntoutuksen jatkoksi kolmen viikon kestoisen jatkokuntoutus kotikunnan kustantamana. Hän koki kolmen viikon jakson tilanteessaan riittämättömänä. Hänelle oli tulossa vielä uusi palaveri, jossa keskusteltaisiin yhä mahdollisuudesta jatkaa kuntoutusta kolmen viikon jälkeen.

Yhdellä vastaajalla oli vankeusrangaistusta takana kolmisen kuukautta, hänen verkostoaan ei ollut rangaistuksen aikana koottu yhteen. Vastaaja ei tiennyt kuka hänen sosiaalityöntekijänsä oli. Hän oli tietoinen, että Risestä oli oltu kotikuntaan yhteydessä valmistellessa ulkopuolista sijoitusta. Hän toivoi saavansa rangaistuksen jälkeen kotikunnaltaan maksusitoumuksen jatkokuntoutukseen. Hän koki välttämättömänä toiselle paikkakunnalle muuttamisen ja arkeen sisällön löytymisen, mikäli hän aikosi onnistua siviilissäkin päihteettömyydessä. Hänellä oli epävarma olo jatkosta, koska suunnitelmia ei ollut vielä kuntoutuksen aikana viety eteenpäin.

”Et jos mulle vaan tilaisuus tulee, kyllä mä poistun siitä kaupungista ja otan ittelleni aikaa just sen takia, että ei tässä enää montaa vuotta oo aikaa muuttaa... Kyllähän sitä jotkut rambot elää päihteiden kanssa vuosia, mutta se, että millä tyylillä mä oon viime vuodet juonut ni se ei oo pitkäikästä, pelkästään kirkasta ja litratolkulla päivää. (...) Mä ajattelin, jos mä ny meinaan selvinpään olla ni en mä pysty sitä hommaa kätteleen, että se menee taas vääntämiseksi ja mä rupeen taas juomaan tai vetää jotakin muuta... nii ni siihen sitä muuttamista ajatellu, ja sitte että muutenki että ei siel [kotipaikkakunnalla] oo semmosta selväpäistä ihmistä muuta kun sisko ja mutsi että... (...) Ei tietenkään tyhjän päälle, et pitää olla siihen asti, et saa ajokortin nii koulu tai joku työ missä ei tarvi ajokorttia... jotain siihen arkeen, jos rupee tyhjän päälle, ei siinä monta viikkoa kättele että... (...) Tärkee mulle on se, että paikka mihin mennä ja sitten se mitä mä teen

arkena et ... sama se vaikka Timbuktuun muuttas, että kyllä sitä tunti ku kävelee kadulla ni näkee samanlaisia ihmisiä. (...) Asiat selväksi ja se ohjelma ainakin alkuun pitää olla aikalailla, ei välttämättä niin tiivis päivä tarvi olla, mutta kuitenkin joka päivälle jotain, että kyllä sitä täällä on oppinut aikaansa kuluttaa, mutta kun sä et oo missään valmiissa pöydässä ja ku oon tottunut siihen, et aamulla kun lähet liikkeelle päämääränä on päihtyä, että sitten hoitaa muut asiat jos jaksaa ja kiinnostaa. (...) Välillä just tuntuu ettei [jatkosuunnitelmat] etene. Et oonko mä täällä turhaan kituuttanut selvinpäin.”

Vaikka osa koki jatkoa koskevat suunnitelmansa vielä osin epäselvinä, toivat vastaajat esille myös luottamusta tuen saamiseen kuntoutuspaikasta.

”Joo siis täältä [kuntoutuksesta] on kyllä saanut hirveesti tukea niinkun kaikkiin asioihin. (...) Kyl tääl on niinku tosi hyvät noi ohjaajat ja niist kyl välitty semmonen että, ko oon ollu semmosiiski paikois mis tulee vaa niinku fiilis et tää on täällä vaan rahan takia, et ei sit kiinnosta vittuukaa mitä me täällä tehdää tai mitä meille tän jälkeen tapahtuu, mut tääl on kyl tosi osaavaa ja semmost välittävää väkeä. Ei niist henkilökohtasist keskusteluistkaa saa periaattees mitään irti jos ei tuu semmosta luottamussuhdetta tai semmosta et toine on oikeesti kiinnostunu sun asioista.”

”Siis noi jatkosuunnitelmathan on lähtökohtaisesti sitä mitä ite toivon. Omaohjaajan kanssa keskustellaan ja hän kertoo oman näkemyksen ja mä kerron sit sen mitä kaikkee mä mielestäni tarviin ja hän kertoo oman näkemyksen ja yhdes me viedään sitä suunnitelmaa eteenpäin. Ei oo niinku yksin tarvinnu missää vaihees tehä et kyl täs on niinku apu, on iso apu kokoajan.”

Halu elää päihtetöntä elämää ei välttämättä ollut selvää vankeusrangaistuksen alkaessa, mutta kuntoutuksen aikana se oli vahvistunut.

”Nyt ku täs on ollu aikaa miettiä... kyllä sitä ny vielä vaikka on suurimman osan elämästä päihdettä ku päihdettä käyttänyt ni haluis, että pystys olee

selvinkinpäin, että ei sitä oo pakko olla missään laitoksessa tai tällasessa paikassa, että pystyy olee selvinpäin jatkuvalla syötöllä, että ku kattelee sitä elämää muistaki suunnista ku pelkää että... mä oon oppinu vaan niin pienenä tuon päihteidenkäytön, 11-vuotiaana. Että kotona oli sellaset olot... että en oo selvinpäin eläny aikuiselämää muuta kuin silloin tällöin. Ensimmäinen kerta seitsemään vuoteen oon näin pitkään."

Miten voisi toimia toisin?

Vastaajien kanssa keskusteltiin siitä olisiko prosessin joissain vaiheessa ollut hyvä tehdä jotain toisin. Esiin nousi toive, että mahdollisuudesta suorittaa vankeus päihdekuntoutuksessa puhuttaisiin jo siviilissä laadittaessa yhdyskuntaseuraamustoimistossa rangaistusajan suunnitelmaa. Tietäessään etukäteen mahdollisuudesta asiakas osaisi asennoitua eri tavalla. Lisäksi toivottiin, että huomioitaisiin ihmisten erilaisuus, kaikki eivät omaa hyviä vuorovaikutustaitoja eivätkä osaa pyytää apua. Myös jatkosuunnitelmien tärkeys korostui tässäkin yhteydessä. Ilman niitä ei kuntoutuksesta olisi lopulta hyötyä.

"Ja sitte tapauskohtaisesti se, että jos on ihmiset elänyt niin erilaisia elämiä, jokuha osaa sillai et vonkuu ja vinkuu, koko ajan niinku osaa pyytää apua, mutta sitte jos on niinku mulla, että ei oo hirveesti niinku tottunut siihen, että käyään niinku asia asialta ja tai on supliikkimies ni nii ni, että se ois niinku sillai infottu kaikki asiat selkeesti, että mihin on mahdollisuutta. (...) Mun mielestä siinä pitäs olla niinku selvempi se, tai riippuu tietenkin kuinka pitkä se on, eihän sitä jos se o niinku sakko... mitä se on minimi nykyään - muutaman päivän ni ei siinä ny taloa rakenneta siinä ajassa, mut jos on niinku pitempi ni ois niinku heti ensimmäisen kahden viikon aikana selvillä jo tai ruvetas niinku setvimään niitä tulevaisuuden asioita, haluaako edes olla selvinpäin vai tuliko tänne vaan helpottamaan elämäänsä vai onko niinku suunnitelmissa, että on selvinpäin ja just niinku valmiiksi noita asioita jo enemmän eteenpäin ja sitte justiinsa näitä vaihtoehtoja kun ihminen on ollut kuitenkin... yli kaksikytä vuotta päihteet tavalla tai toisella ollu elämässä ni ei siinä oo sillai niinku - ei oo ittestäs selvää kaikki asiat. Mä oon asuntoaki

vaihtanut yli kaksikymmentä kertaa elämän aikana, ni ei se oo ittestäs selvyys et on niinku paikka tuolla ulkopuolella, semmonen normaali ympäristö mihin pystyy menemään, ni, että ne pitäis olla kunnossa, että tällasesta on ees yleensä mitään hyötyä.”

Esiin nostettiin myös terveydenhuolto ja hammashuolto ulkopuolisessa sijoituksessa. Vastaajalla oli aiemmilta rangaistuskausilta vankilassa kokemus, että hän sai silloin paremmin terveydenhuollollisia asioitaan eteenpäin kuin nyt ulkopuolisessa sijoituksessa ollessaan.

”Siis ainut mitä mä muuttasin se, että tota siis tän terveydenhuollon. Mul on olkapäässä mikä se nyt on... mikä se... mikä tää... joku ristiside repeytynyt niinku ja sit mää oon siitä yrittäny päästä kuvauttaan sen ja jotain kortisoonii tai jotain mut sit ku kaikki lääkitykset menee vankilan kautta paitsi sitten jos on joku akuutti homma ni sit ku jos mä olisin vankilassa mä pääsisin heti menee verikokeisiin ja heti hoidettas tätä olkapäätä mut nyt ku mä oon täs R-kuntoutukses ni mitää ei hoideta. Et sen mä muuttasin et sillee vankilas sä kuitenkin saat sitä terveydenhoitoo sillon ko sä haluat, mun mielest se pitäis ol täs R-kuntoutukses ihan sama, että mä pääsen käymään tuolla siis terveyskeskuksessa, mitä nyt ikinä mun tarvii ottaa ja siit lähetetään lasku vankilalle.”

Lisäksi hän koki olevansa eriarvoisessa asemassa verratessa muihin kuntoutujiin. Päihdekuntoutuksessa kävi viikoittain lääkäri, joka ohjasi tarvittaessa muita kuntoutujia jatkohoitoon tai määräsi lääkityksiä. Hänen kohdallaan lääkäri ei voinut niin tehdä.

”Mun mielest se pitäis, et jos on se vastuu jo siirretty periaattees tästä R-kuntoutukses niinku tälle talolle [päihdekuntoutuspaikalle], talo testaa ja huolehtii ni mun mielest pitäis myös se terveydenhuolto olla se sama mikä tää talos on muillakin, ko tää kumminkin käy lääkäri ja tälleen ni mun mielest... sen mä niinku ymmärrän et on lääkkeetön paikka muutenkin. Jos olis R-kuntoutukses semmoses paikas mis määrättäis jotain keskushermostoon vaikuttavii tai päihdyttävii lääkkeitä ni sen mä nyt ymmärrän, et ne menis niinku vankilan kautta ettei niinku... Sithän siin olis

semmonen, et jengi niinku kitisis tääl kokoajan ja pääsis olee sekasin R-kuntoutukses, mut niinku tämmöset normaalit terveydenhoidolliset asiat. Myös hammashoito sama asia. Monilla hampaat todella huonossa kunnossa. Pitäis saada hoidettua myös ne R-kuntoutukses.”

Keskustelussa tuotiin esiin myös, että peruskäytäntöihin toivottiin selkeyttä esimerkiksi valvontapannan ja -puhelimien käyttöön liittyen. Kuntoutuspaikan arjesta toivottiin myös tässä yhteydessä enemmän etukäteistietoa.

Haastateltava: *”Mun mielest noi ihan peruskäytännöt mitä tohon kuuluu, et on noi pannan säännöt ja päihdekuntoutuksen säännöt sun muut vois mun mielest tehdä aika paljon selkeemmiks sillon kun tänne itte siirtyy.”*

Haastattelija: *”Kerro vähän jotain esimerkkejä? Et ymmärrän mitä tarkoitat.”*

Haastateltava: *”Öö... no esim sillon ko mä tän tulin, mul ei ollu mitää hajuu täst pannast tai valvontapuhelimest tai miten ne toimii ja miten niit kuuluu käyttää ja täst kuntoutuspaikast ei ollu kerrottu sen enempää, et tää on yhteisökuntoutus tai, et tääl ollaan niinku tiiviisti yhdes ja tollasii seikkoi ei kerrottu ollenkaa ni tuli sit aika yllätyksen ko tänne päätys.”*

Keskusteltaessa haastateltavien kanssa vielä kokonaisuudesta, esiin nousi edellisten haastattelujen tapaan arvostus tarjottuun mahdollisuuteen suorittaa vankeusrangaistus päihdekuntoutuksessa.

”Siis mun mielestä tää on niinku rehellisesti mennyt... en mä uskonu ees et tämmönen olis mahdollista, on mulle ollut uus asia, että tällast järjestetään, mutta tämä niinku siis, mä katon ny sitä sillattii et sä oisit vankilassa tai pääset tämmösee niin siis kyllähän niinku tämmönen tapa suorittaa se niin se, että samaan aikaan sä kuitenkin pääset työstämään niit asioit onhan se niinkun hyvä asia verrattun siihen, että sä makaat vankilassa, silloin todennäköisesti se lopputulos on samanlainen kuin sinne mennessä. Tässä se lopputulos on erilainen.”

”Mun mielest täst nyt jäi paljon paremmat eväät käteen ko se et olis istunut tuol vankilas.”

”Mut kaiken kaikkiaan siis tosi hyvä ja niinku et oon kyl tykänny. (...) pääsee tekee töitä päänsä kanssa, ni on tää kyl mun mielest tosi hyvä projekti ja toivottavasti tää jatkossakin pysyis tää projekti niinku just mahdollisuutena ihmisille.”

Kyselyn tulokset

Kyselyyn vastasi neljästä lähityöntekijästä kolme. Kahdelle asiakkaalle oli järjestetty verkostoneuvottelu kuntoutuksen alussa. Yhdelle heistä oli järjestetty verkosto myös jatkosuunnitelmia koskien. Verkostoon kuuluivat vankilan työntekijä, kuntoutuksen työntekijä, kunnan edustaja sekä työntekijä avopäihdepalveluista. Toiselle asiakkaista oli työntekijän mukaan tulossa vielä kaksi palaveria, joihin on kutsuttu asiakkaan verkostoa. Kolmannen asiakkaan kohdalla lähityöntekijä vastasi, että jatkosuunnitelmia koskevaa palaveria ei ollut järjestetty tuomion lyhyden (17 vuorokautta) vuoksi.

Jatkosuunnitelmia oli vastausten mukaan suunniteltu yhdessä verkoston kanssa sekä lähityöntekijän ja asiakkaan välisissä keskusteluissa. Yksi työntekijä vastasi asiakkaan suunnitelmissa olevan paikkakunnan muutoksen tuovan haasteita jatkopalveluiden suunnitteluun. Erään asiakkaan jatkosuunnitelmat olivat vielä avoinna, asiakas haki kunnalta maksusitoumusta pitkään kuntoutukseen. Työntekijä kertoi seuraavassa verkostoneuvottelussa selviävän jatkohoitosuunnitelman laita, kuntoutuksen jatko vai kotiutuminen. Työntekijä kertoi kunnan myöntäneen joka tapauksessa kolmen viikon maksusitoumuksen rangaistuksen jälkeiseen aikaan, jonka turvin heillä olisi vielä aikaa laatia kotiutumisen suunnitelmaa.

Kyselyllä selvitettiin, minkälaisia suunnitelmia asiakkaille on laadittu ja vastaavatko ne lähityöntekijöiden mielestä asiakkaiden tarpeita. Vastausten mukaan asiakkaiden jatkosuunnitelmiin kuuluivat itsehoito, mahdollisesti intervallijakso kuntoutukseen ja avopuolen päihdehuoltokontakti. Asiakkaan kohdalla, joka haki pitkää kuntoutusta, myös lähityöntekijän näkemys oli, että

asiakas hyötyisi pidemmästä kuntoutuksesta rikos- ja päihdekierteen katkaisemiseksi. Eräs työntekijä vastasi suunnitelmien selkiytyvän tulevassa palaverissa ja asiakkaan omana toiveena olevan jatkaa kuntoutuksessa.

Kysyttäessä miten kotikunta on osallistunut jatkon suunnitteluun, vastasi yksi työntekijä lyhyesti, että vaihtuva paikkakunta tuo haasteita. Toinen vastasi kotikunnan osallistuneen olemalla mukana verkostoneuvotteluissa sekä myöntämällä asiakkaalle maksusitoumuksen kuntoutuksen jatkoon, jotta asiakkaan tilannetta voidaan tarkastella ja tehdä jatkosuunnitelmia.

Kysyttäessä olisiko jatkon suunnittelussa ollut hyvä tehdä jotain toisin, vastasi yksi työntekijä, että suunnitelmia olisi ollut helpompi kartoittaa, mikäli asiakkaan tuleva asuinpaikkakunta olisi ollut selkeä. Toinen työntekijä vastasi asiakkaan tilanteen muuttuneen kuntoutuksen aikana ja toistaiseksi oli hänen mielestään toimittu oikein jättämällä tekemättä jatkosuunnitelmia kotipaikkakunnalle. Tulevassa verkostossa selviäisi asiakkaan kuntoutuksen jatko, jonka mukaan jatkosuunnitelmia lähdettäisiin laatimaan.

5.4 Projektiryhmän toisen reflektoinnin ja suunnittelun tulokset

Projektipäällikkö sekä sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen kaksi LSRA:n osaprojektin projektityöntekijää kokoontuivat työskentelemään 17.3.2022. Projektiryhmän jäsenet tapasivat kasvokkain Porin yhdyskuntaseuraamustoimiston neuvottelutilassa. Yksi kolmesta projektityöntekijästä oli estynyt saapumaan yhteiseen työskentelyyn. Risen keskushallinnon erityistutkija oli mukana kuulemassa tutkimustuloksia Skype-videoyhteyden välityksellä. Erityistutkija osallistui myös oman mahdollisuutensa mukaan osan ajasta projektiryhmän työskentelyyn. Työskentely eteni samalla struktuurilla kuin edellinenkin kerta. Projektipäällikkö oli vetovastuussa ja hän esitteli työskentelyn alkuun tutkimustulokset. Tavoitteena oli jälleen laatia tutkimustulosten perusteella konkreettiset sijoitusprosessin ja palvelupolun turvaamisen kehittämiseen tähtäävät toimenpiteet. Lisäksi tapaamisessa oli myös tarkoituksena ideoida aidosti palvelevaa kehittämisprojektin tuotosta.

Projektiryhmän tapaamiseen oli varattu aikaa kaksi ja puoli tuntia. Samoin kuin edellisessä tapaamisessa projektiryhmää osallistettiin työskentelyyn sovelletun Aivorihi-työkalun avulla. Jokainen jäsen tuotti ajatuksia, jotka projektipäällikkö kirjasi ylös. Kirjatuista ajatuksista valikoitiin konkreettiset toimenpiteet (Kuvio 4).

Osa tutkimustuloksista oli samankaltaisia ensimmäisten tutkimustulosten kanssa. Koska vain yksi haastatteluun osallistuneista vangeista oli tullut prosessiin mukaan vasta sen jälkeen, kun projektiryhmässä viime kerralla sovittuja konkreettisten toimenpiteitä oli lähdetty toteuttamaan, ei tuloksista voinut tehdä vielä päätelmiä viime kerralla sovittujen toimenpiteiden vaikutuksista. Näin ollen oli olettavaakin, että vangit toisivat esiin samankaltaisia kokemuksia. Tulosten mukaan vankien etukäteistiedot kuntoutuksesta olivat yhä vähäisiä ja prosessista ajan tasalla pitämisessä oli onnistuttu vaihtelevasti. Uusia ratkaisuja ei laadittu edellisiin tarpeisiin. Viime kerralla sovitut toimenpiteet olivat yhä voimassa; asiakkaille tarjotaan poikkeuksetta mahdollisuus olla yhteydessä kuntoutuspaikkaan ennen kuntoutuksen alkua ja ennakkolisessa valmistelussa pidetään asiakas ajan tasalla suunnitelmien etenemisestä sekä vankilasta käsin kuntoutusta valmistellessa arvioidaan aina yksilöllisesti turvallisuustilanne ennen suunnitelmista kertomista.

Jatkosuunnitelmien tärkeys korostui tutkimustuloksissa. Tulosten perusteella rangaistuksen aikaisesta päihdekuntoutuksesta ei ole hyötyä, mikäli rangaistuksen jälkeiseen aikaan ja siihen kohdentuviin tukitoimiin ei ole kuntoutuksen aikana panostettu. Projektiryhmän keskeisenä pohdinnan kohteena oli miten jatkosuunnitelmien laatimista voisi turvata tehokkaammin. Sekä haastattelu- että kyselyaineistosta nousi esiin, että jatkosuunnitelmaa koskeva verkostopalaveri ei ollut toteutunut jokaisen kohdalla. Palaverien toteutumiseksi projektiryhmän edellisessä työskentelyssä oli sovittu, että kuntoutuspaikan ja Risen väliseen sijoitussopimukseen merkitään, että kuntoutustahon tehtävänä ja vastuuna on järjestää jatkoa koskeva verkostoneuvottelu. Työskentelyssä todettiin asiakastilanteiden olevan erilaisia ja toisinaan verkoston koonti on luontevaa toteuttaa Risen puolesta. Projektiryhmä ideoi, että jatkosuunnitelmaa koskevan palaverin ajankohdan voisi sopia jo

etukäteen kuntayhteistyötä käynnistäessä. Valmiiksi asetettu ajankohta turvaisi palaverin toteutumista. Tämä todettiin mahdolliseksi toimintatavaksi kestoaltaan pidemmissä kuntoutuksissa (3-4 kuukautta), jolloin jatkoa koskevan palaverin voisi sopia pidettäväksi esimerkiksi kuukautta ennen rangaistusajan päättymistä. Projektiryhmässä sovittiin, että mikäli mahdollista sijoitussopimukseen merkitään verkostopalaverin ajankohta. Sopimukseen kirjataan myös, kuka kutsuu verkoston koolle. Kuntoutustahon vastuu asiakkaan jatkosuunnitelmasta ja suunnitelmien käynnistymisestä riittävän ajoissa, on myös tärkeää näkyä sijoitussopimuksessa.

Projektiryhmässä käytiin keskustelua siitä, miten jatkossa olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa laadunvalvontaa kuntoutustahoissa sekä ilmoittaa kuntoutustahojen laadunpoikkeamista, kuten esimerkiksi asiakkaan jatkosuunnitelman laiminlyömisestä. Päätettiin, että LSRA:n projektityöntekijät vievät aiheen hankkeen valtakunnallisen projektiryhmän keskusteluun.

Tutkimustulosten mukaan vankien perehdytys valvontalaitteiden (valvontapanta ja -puhelin) käyttöön oli puutteellista. Projektiryhmässä sovittiin, että LSRA:n projektityöntekijät vievät oman alueensa vankiloiden osastokokouksissa valvontahenkilöstölle palautetta perehdytyksen puutteesta. Tutkimuksessa nousi esiin, että kuntoutuksessa rangaistustaan suorittavat sakko- ja lyhytaikaisvangit olivat eriarvoisessa asemassa terveydenhoidollisissa asioissa suhteessa muihin kuntoutujiin, koska heidän terveydenhoidostaan vastaa kuntoutuksessakin ollessa Vankiterveydenhuolto. Aineiston mukaan terveydenhuoltoa oli vaikeampi saada kuntoutuksesta kuin vankilasta käsin. Työskentelyssä päätettiin, että projektityöntekijät vievät LSRA:n Vankiterveydenhuollon ylilääkärille, joka myös sakkovankihankkeen ohjausryhmän jäsen, terveydenhuoltoon liittyvää palautetta.

2. suunnittelussa sovitut konkreettiset toimenpiteet:

1. Sijoitus sopimukseen merkintä verkostopalaverin ajankohdasta & maininta kuka kutsuu verkoston koolle. Sopimukseen kirjataan myös, että asiakkaan jatkosuunnitelma ja suunnitelmien käynnistyminen riittävän ajoissa on kuntoutustahon vastuulla.

2. Projektityöntekijät tiedottavat osastokokouksissa alueen vankiloiden valvontaa haastatteluaineistosta nousseesta palautteesta valvontalaitteiden perehdytykseen liittyen.

3. Projektityöntekijät vievät valtakunnallisen projektiryhmän keskusteluun miten kuntoutustahojen laadunpoikkeamista ilmoittaminen sekä laadunvalvonta tapahtuu.

4. Projektityöntekijät vievät alueen Vankiterveydenhuollon ylilääkärille, joka myös sakkovankihankkeen ohjausryhmän jäsen, terveydenhuoltoon liittyvää palautetta.

Kuvio 4. Toisessa suunnittelussa sovitut konkreettiset kehittämistoimenpiteet

6 PROJEKTIN TUOTOS SAAVUTETUN HYÖDYN LEVITTÄJÄNÄ

Projektin tuotos kertoo mitä projekti on saanut konkreettisesti aikaan, toisin sanoen tuotos tuo ilmi kehittämistoiminnassa saadut hyödyt (Suopajarvi 2012, 11; Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 63). Valtakunnallisen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen tavoitteena on rakentaa ja kuvata toimintamalleja sakko- ja lyhytaikaisvankien rangaistusaikaisiin päihdekuntoutussijoituksiin. Hankkeen toiminta on yhä käynnissä ja sen päätyttyä toiminnan on tarkoitus jatkua Risen normaalina toimintana. Jokaisella rikosseuraamusalueella on toteutettu kehittämistyötä sujuvien toimintamallien löytämiseksi. Hyvään lopputulokseen voi olla monta reittiä. Toimivien käytäntöjen jakaminen on tärkeää yli aluerajojen. Projektiryhmä tavoitteli kehittämisprojektin tuotoksen mahdollistavan tässä kehittämisprojektissa syntyneen hyödyn levittämisen.

Projektiryhmän ideoinnin lopputuloksena syntyi kaksiosainen tuotos. Ensimmäinen tuotoksen osa on infograafi (Liite 6) projektissa syntyneistä sijoitusprosessin toimivuutta edistävästä ja palvelupolkua turvaavista toimintatavoista. Infograafista haluttiin saada visuaalisesti kiinnostava, joten siihen panostettiin hyödyntämällä sen laatimisessa ulkopuolista osaamista. Projektipäällikkö työsti luonnoksen infograafin sisällöstä ja antoi kuvittajalle vapaat kädet suunnitella infograafin ulkoasun. Infograafissa esitetään projektissa syntyneet asiakaslähtöiset toimintatavat, jotka ovat käytännöllisiä ja aidosti toteuttavissa olevia.

Toinen osa tuotosta on valtakunnallinen koulutus- ja keskustelutilaisuus Risen henkilöstölle, jotka työtehtävissään valmistelevat tai toteuttavat sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuoliseen laitokseen sijoituksia sekä työskentelevät asiakasryhmän kanssa. Tilaisuudessa ei ole tarkoituksena esittää projektissa syntyneitä toimintatapoja ainoana oikeana tapana toimia. Sen sijaan tilaisuudesta tavoitellaan vuorovaikutteista kokonaisuutta, jossa kaikilla työntekijöillä on mahdollisuus jakaa kokemuksiaan sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessista.

Jotta tilaisuus tavoittaa mahdollisimman monta Risen virkamiestä, se toteutetaan verkkoyhteydellä. Tilaisuuteen odotetaan osallistuvaksi 80-100 työntekijää. Verkkokokoukseen käytettävän alustan on huomioitu kantavan osallistujajoukon yhteysongelmitta. Tilaisuuden ajankohta on suunniteltu syksyille 2022. Se järjestetään yhteistyössä valtakunnallisen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen vastuuhenkilön kanssa, jonka avulla tilaisuuden kutsut tavoittavat koko kohderyhmän. Tilaisuuteen varataan aikaa kaksi tuntia. Tuotoksen ensimmäistä osaa, infograafia hyödynnetään tilaisuudessa projektin aikaansaannoksia esittäessä. Ensimmäinen tunti pitää sisällään kehittämissuunnitelman esittelyä ja siinä kehitettyjen käytäntöjen jakamista. Ensimmäinen tunti toimii samanaikaisesti herättelijänä ja käynnistäjänä toisen tunnin keskustelulle.

7 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Koska kehittämisprojektissa haetaan käytännöllisiä ongelmanratkaisuja ja tulosten sovellettavuutta, on prosessin luotettavuus ja loogisuus keskeistä. Luotettavan ja johdonmukaisen kokonaisuuden saavuttaminen vaatii ensimmäiseksi huolellisen suunnittelun. Projektipäällikkö perehtyi opinnäytetyön aiheeseen ja laati ennen kehittämisprojektin käynnistämistä kattavan suunnitelman, johon oli määritelty esimerkiksi kehittämistyön tehtävä, tehtävän kannalta olennainen tieto, miten tietoa kerätään sekä mitä menetelmiä kehittämistyössä hyödynnetään. (LipGuides 2021.)

Kehittämisprojektin toteutusta ohjasivat tutkimuseettiset ohjeet ja hyvä tieteellinen käytäntö. Eettisyyden huomioiminen oli läsnä projektiin sisältyneen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, ideointivaiheesta julkistamiseen. Projektipäällikkö selvitti projektiorganisaation tutkimuslupakäytännön ja haki tutkimuslupaa sen mukaisesti. Tutkimukseen osallistuville kerrottiin tutkimuksen sisältöä koskevien tietojen salassapito- ja vaitiolovelvollisuus sekä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Tutkimukseen osallistuville selvennettiin mitä tietoa ja miksi tietoa kerätään sekä pyrittiin myös varmistumaan, että osallistuja oli ymmärtänyt vastaanottamansa tiedon. (Arene ry 2019, 14; Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) n. d.)

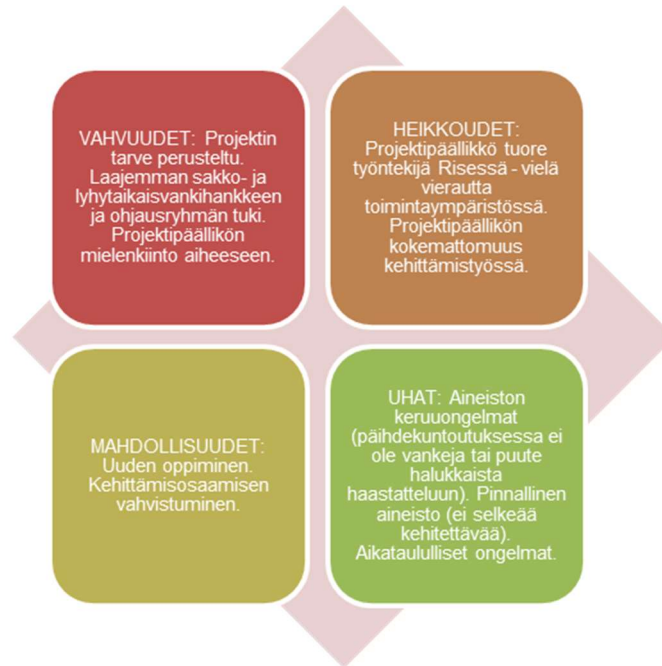
Tutkimustulosten raportoinnissa huomioitiin poikkeuksetta asiakkaiden anonymiteetin suojeleminen. Opinnäytetyössä on runsaanlaisesti suoria lainauksia haastatteluista, sillä siinä haluttiin tuoda mahdollisimman laaja-alaisesti asiakkaiden ajatuksia esille. Lainauksista poistettiin tarkasti mahdolliset tunnistetiedot. Lisäksi tutkimusaineiston huolellisella säilyttämisellä sekä lopulta hävittämisellä varmistuttiin, että se ei päätynyt kenenkään ulkopuolisen käsiin. (Vilka 2015, 47.) Opinnäytetyö toteutettiin siten, ettei siitä aiheutunut vahinkoa tai haittaa sen toteutuksessa mukana olleille asiakkaille ja heidän

lähityöntekijöilleen, eikä myöskään päihdekuntoutusyhteisöille tai projektiorganisaatiolle (TENK n. d.)

Yleistettävän tiedon sijaan laadullinen tutkimus tuottaa ymmärrystä lisäävää ja hyödyllistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Aaltio & Puusa, 188). Tutkimuksella onnistuttiin keräämään sen tavoitteen mukaisesti kokemustietoa halutusta ilmiöstä ja tieto oli hyödynnettävissä projektiryhmän työskentelyssä. Suorat lainaukset haastatteluista havainnollistivat tutkimuksen tuloksia, jolloin oli nähtävissä mihin analyysi ja tulosten soveltaminen perustuu. Koko kehittämissuorituksen luotettavuuden takaamiseksi työssä pyrittiin kuvaamaan ja perustelemaan jokainen tehty valinta kehittämissuorituksen eri vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2007, 227; Vilka 2015, 196; Lipguides 2021.)

7.2 Kehittämismenetelmät ja toteutus sekä projektipäällikön toiminta

Projektin tavoitteiden toteutumisen arviointi on tärkeää koko projektin ajan (Salonen ym. 2017, 63). Suopajarven (2012) mukaan projektin arviointi perustuu kahteen kysymykseen, jotka ovat tehdäänkö oikeita asioita sekä tehdäänkö asioita oikein. Kysymysten avulla arvioidaan, onko projektilla edellytyksiä vastata siihen tarpeeseen, johon se on luotu sekä vastaavatko projektisuunnitelman tavoitteet asetettuun tarpeeseen. Lisäksi pohditaan, toimiiko projekti parhaalla mahdollisella tavalla. Projektipäällikkö toteutti arviointia koko projektin ajan itsearviointina. Hän piti omaa projektipäiväkirjaa, johon kirjasi kokemuksiaan ja ajatuksiaan. (Suopajarvi 2012, 9, 20-21.)

Kuvio 5. SWOT-analyysi kehittämisprojektistä sen suunnitelmavaiheessa

Opiskelija oli projektin suunnitelmavaiheessa laatinut SWOT-analyysin (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), johon oli kerätty projektin heikkoudet ja vahvuudet sekä tulevaisuuden uhat ja mahdollisuudet (Kuvio 5). Opiskelijan sisäinen vahvuus oli vahva mielenkiinto aiheeseen. Vahvuutena oli myös perusteltu tarve projektille sekä saatavilla oleva tuki. Edelliset osoittautuivat voimavaraksi koko projektin aikana. Mielenkiinto ja sen kautta innostus aiheeseen auttoivat opiskelijaa jaksamaan työn ja siviilielämän ohessa saattamaan projektin päätökseensä. Projekti- ja ohjausryhmän tuki taas antoivat välineitä, arvokkaita neuvoja työn toteutukseen. Opiskelijan alun perin heikkoudeksi arvioima tuore ura Risessä, osoittautui työskentelyssä myös vahvuudeksi, totuttujen tapojen rohkeamman kyseenalaistamisen kautta.

Opiskelijan kokemattomuus projektipäällikkönä näkyi epävarmuutena projektin eri vaiheissa. Ilman projektiryhmää ja heidän vahvan erityisasiantuntijuutensa tuomaa varmuutta ei projekti olisi onnistunut tässä määrin. Projektipäällikön kokemattomuudesta huolimatta projekti eteni pääasiallisesti suunnitelmien mukaisesti ja pysyi aikataulussaan. Opiskelija sai kasvaa projektin aikana ja huomata, että suunnitteluvaiheessa mahdollisuuksiksi nimeämänsä asiat olivat

toteutuneet: projektipäällikkyyttä oli opettanut valtavasti uutta ja kehittämisosaaminen oli vahvistunut huomattavasti.

Uhka aineistonkeruuongelmista toteutui jossain määrin. Alkuperäisen suunnitelman mukaan spiraalimallin kehän oli tarkoitus toteutua kolme kertaa. Tutkimukselliseen osuuteen oli siis tarkoituksena sisältyä aineiston keruuta kolmeen otteeseen eri vangeilta ja heidän lähityöntekijöiltään, jolloin aineistoa olisi ollut nykyistä huomattavasti runsaammin käytössä projektiryhmän työskentelyssä. COVID-19 toi kuitenkin muutoksia suunnitelmiin. Pandemian vuoksi sakko- ja lyhytaikaisvankien rangaistusten täytäntöönpanoa rajoitettiin projektin aikana. Sakon muuntorangaistukseen ja alle kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittujen vankeusrangaistuksia ei laitettu täytäntöön aikavälillä 15.9. – 31.12.2021 (825/2021; 824/2021). Täytäntöönpanokiellon myötä haastatteluaineiston kerääminen hankaloitui, sillä projektiin valikoituneissa päihdekuntoutuspaikoissa ei ollut tutkimuksen aikataulussa enempää sakko- ja lyhytaikaisvankeja kuin haastatteluihin osallistui. Lisäksi spiraalimallissa oli tarkoituksena, että toisessa kehässä haastatellut vangit olisivat tulleet prosessiin mukaan vasta, kun ensimmäisessä kehässä sovittuja konkreettisia toimenpiteitä olisi jo toteutettu. Täytäntöönpanokiello vaikutti myös tähän: ainoastaan yksi vangeista tuli prosessiin mukaan projektiryhmän ensimmäisen työskentelyn jälkeen.

Kehittämisprojekti toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistoimintana, joka oli perusteltua, koska projektissa haluttiin saada asiakkaiden ajatukset esille ja kehittää heidän kokemustensa perusteella sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia sekä turvata palvelupolkua. Kehittämisprojektissa saavutettavat hyödyt haluttiin saattaa heti käynnissä olevan hankkeen käyttöön, joten spiraalimallin sovellutus, jossa kehittämistä tapahtuu alati jatkuvassa reflektiossa ja vuoropuhelussa, oli perusteltu menetelmävalinta.

Tutkimuksellisen osuuden aineistonkeruun menetelmiksi valikoituivat teemahaastattelut vangeille sekä kyselyt avoimilla kysymyksillä kuntoutuksen lähityöntekijöille. Kaikki sovitut haastattelut toteutuivat suunnitellusti.

Toteutumista saattoi edesauttaa vankien osallistumisen selvittäminen hyvissä ajoin sekä haastattelun ajankohdan kirjaaminen heidän kuntoutuksen viikko-ohjelmaansa. Teemahaastattelu näyttäytyi onnistuneena menetelmävalintana. Menetelmän avulla saatiin runsaanlaisesti vankien ajatuksia ja kokemuksia kartoitettua. Teemahaastattelulle ominainen keskustelunomaisuus oli merkittävänä tekijänä aineistonkeruun onnistumisessa, käsillä olevaa aihetta pystyttiin lähestymään monesta eri näkökulmasta ja syventymään niihin haastateltavan vastauksiin perustuen. Tutkimuksissa tunnistettu sakko- ja lyhytaikaisvankien profiili huomioiden, haastatteluiden syvyys yllätti projektiryhmän.

Kyselyaineiston tuoma lisäarvo tutkimukselle oli suppea. Osaltaan suppeuteen saattoi vaikuttaa alhainen vastausmäärä. Vaikkakin työntekijöiden osallistuminen kyselyyn oli varmistettu lähityöntekijöiden esihenkilöiden kautta, oli vastaaminen etenkin ensimmäisessä tutkimusvaiheessa heikkoa: vain yksi kolmesta työntekijästä vastasi kyselyyn määräajassa. Vastausprosenttia olisi voinut nostaa se, että opiskelija olisi kysynyt henkilökohtaisesti esimerkiksi puhelimitse työntekijöiden osallistumista kyselyyn ja tuonut samassa keskustelussa esiin kyselyn tarkoitusta sekä vastaamisen hyötyjä kehittämisprojektille. Avoimet kysymykset valikoituivat kyselyyn, jotta vastaajan ajatukset olisivat tulleet aidosti esiin ilman kahlitsemista monivalintavaihtoehtoihin. Avoimet kysymykset saattoivat kuitenkin vaikuttaa heikentävästi motivaatioon vastata kyselyyn. Avoimiin kysymyksiin vastaaminen vaatii vastaajalta enemmän kuin vastausvaihtoehtoihin, koska hänen tulee itse miettiä vastauksensa. Kysely oli pyritty laatimaan niin, että työntekijät mieltäisivät kyselyn vievän vain lyhyen ajan heidän työajastaan. Siitä huolimatta työntekijät saattoivat kiireisen arjen keskellä kokea, että heillä ei ole aikaa keskittyä muotoilemaan vastauksiaan. Kyselyn tuomaa vaatimatonta lisäarvoa ei voi kuitenkaan liittää ainoastaan alhaiseen vastausprosenttiin. Kyselyaineisto ei antanut uutta tietoa vankien jatkosuunnitelmista suhteessa haastatteluihin. Opiskelija pohti projektin päätyttyä yhdessä projektiryhmän kanssa, olisiko kyselylomakkeen kysymyksiä ollut tarkoituksenmukaista muotoilla toisin, vaikka kyselyn etukäteinen testaus ei niin osoittanutkaan. Pohdinnan lopputuloksena oli, että kysymykset kuvasivat

kartoitettavaa aihetta, mutta aiheen syvällisyyden vuoksi, olisi lähityöntekijöiden haastatteluilla todennäköisesti päästy kyselylomaketta monitahoisempiin tuloksiin. Toisaalta menetelmää ei voinut pitää myöskään epäonnistuneena, sillä kyselyn tulokset tukivat vankien kertomaa.

Projektiryhmässä toteutettiin varsinainen projektityö ja aikaansaatiin tulokset ja tuotos. Työskentelylle asetettu tavoite ohjasi työskentelyä. Jälkikäteen ajateltuna projektipäällikkö olisi voinut valmistautua työskentelytapamisiin huolellisemmin. Projektiryhmän työskentelytapamisiin varattu aika tuntui molemmilla kerroilla aavistuksen loppuvan kesken tai vähintään projektipäällikkö koki kiireen tuntua työskentelyn loppuvaiheessa. Työskentelyä olisi voinut aikatauluttaa etukäteen asettamalla ennalta aikamäärään kuhunkin työstettävään asiaan. Menettelyllä olisi varmistuttu, että aikaa jäisi kaikkiin työskentelyssä huomioitaviin osaluoksiin ja ajankäyttö olisi ollut mahdollisesti tehokkaampaa. Projektiryhmän ideointiin olisi voinut myös käyttää sovelletun aivoriihen lisäksi monipuolisempia osallistamisvälineitä. Toisaalta ideointi oli näinkin rikasta ja työskentelyssä päästiin saumatta etenemään ilman junnaamista paikoillaan. Merkittävänä tekijänä edellisessä oli kuitenkin projektipäällikön johtamistaidon sijaan ryhmän jäsenten aktiivisuus ja luovuus. Mikäli opiskelija olisi ollut vetovastuussa projektiryhmässä, jossa jäsenet eivät olisi olleet yhtä itseohjautuvia, olisi hän saattanut olla pulassa.

Kehittämiprojektin tarkoituksena oli selvittää millä tavoin päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia tulee kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemusten perusteella sekä millä tavoin rangaistuksen jälkeinen palvelupolkua voidaan turvata. Tutkimusjoukko oli kooltaan niukka: seitsemän vankia ja neljä työntekijää. Se oli niukkuudesta huolimatta tässä tutkimuksessa riittävä. Tutkimustulosten ei pyrittykään pätevän muuhun kuin tutkittuun tapaukseen. Laadullisessa tutkimuksessa selvitettyt kokemukset ovat aina osallistujien yksilöllisiä mielipiteitä, subjektiivisia kokemuksia. Samat teemat toistuivat havainnointivaiheissa ja projektiryhmän ottaessa huomioon yksittäisiä kokemuksia konkreettisissa toimenpiteissä, arvioitiin niiden yhteisymmärryksessä olevan luonteeltaan yleistä etua ajavia.

Infograafiin nähtiin tärkeänä kerätä projektissa syntyneitä toimintatapoja, jotka ovat käytännöllisiä ja aidosti toteuttavissa olevia, ja tämä myös opiskelijan arvion mukaan onnistuttiin saavuttamaan. Projektin tavoite luoda asiakaslähtöisiä toimintatapoja sijoitusprosessin toimivuuden edistämiseksi ja palvelupolun turvaamiseksi toteutui. Kokonaisuutena arvioiden kehittämisprojekti oli onnistunut, se vastasi tarpeeseen, johon se oli luotu.

7.3 Tuotoksen levitys ja implementointi

Kehittämisprojektin päättämisvaiheeseen liittyvää tulosten levitystä ja implementointia eli juurruttamista voidaan pitää yhtenä koko projektin suurimmista haasteista (Salonen ym 2017, 66). Levittämisen avulla varmistetaan, että kehittämistyön tulos ei jää ainoastaan projektityöntekijöiden haltuun hiljaiseksi tiedoksi. Projektissa syntyneitä hyviä käytäntöjä jaetaan tehokkaasti ja systemaattisesta tarkoituksenmukaisille kohderyhmille. Levittämisen vähimmäispyrkimyksenä on saattaa kohderyhmät tietoiseksi kehittämisprojektin hyvistä käytännöistä. Implementoinnin onnistuessa hyvät käytännöt ovat siirtyneet pysyvään käyttöön projektin ulkopuolelle. (Jalokinos 2019.)

Tässä kehittämisprojektissa saavutettuja hyviä käytäntöjä jalkautettiin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella projektin toteutuksen aikana. Projektiryhmän työskentelytapoamisten päätteeksi projektiryhmä asetti konkreettiset toimenpiteet sakko- ja lyhytaikaisvankien sijoitusprosessin toimivuuden edistämiseksi ja palvelupolun turvaamiseksi. Projektityöntekijät huomioivat toimenpiteet työssään ulkopuolisia sijoituksia valmistellessa ja toteuttaessa sekä veivät sovittuja toimenpiteitä eteenpäin alueensa vankiloiden osastokokouksissa. Pyrkimys oli saattaa projektissa syntyneiden hyvien käytäntöjen leviäminen myös muille rikosseuraamusalueille eli kaikille Risen työntekijöille, jotka ovat työssään tekemisissä sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolisten sijoitusten kanssa.

Kuvalliset esitykset ovat hyödynnettävissä tulosten tai tuotosten jalkauttamisessa sekä levittämisessä myös omaa työyhteisöä laajemmalle. Kuvallinen esitys, kuten tämän kehittämisprojektin tuotoksena oleva infograafi, auttaa

hahmottamaan ja ymmärtämään aikaansaannoksia. (Salonen ym. 2017, 64.) Levittäminen on huomioitu tämän projektin tuotoksessa. Infograafi toimii visuaalisuutensa ansiosta myös julisteena, joka voidaan tulostaa ja laittaa esille vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Osa tuotosta on opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen järjestettävä koulutus- ja keskustelutilaisuus, jossa infograafin avulla levitetään projektin aikaansaannoksia. Implementointia edesauttaa projektissa syntyneiden toimintatapojen käytännönläheisyys ja aito toteuttamiskelpoisuus.

7.4 Kehittämiprojektin vaikuttavuus

Vaikutus kertoo siitä, millaisen muutoksen projekti saa aikaan. Vaikuttavuudella taas tarkoitetaan projektin pitkäkestoisia ja pysyviä vaikutuksia sekä laaja-alaisia vaikutuksia, jotka ulottuvat laajemmalle työyhteisön ulkopuolelle. (Suopajärvi 2012, 11-12.) Tämän kehittämiprojektin pitkäkestoisia, pysyviä sekä laaja-alaisia vaikutuksia on mahdotonta arvioida tässä vaiheessa. Vaikuttavuus realisoituukin usein vasta pitkän ajan kuluttua projektin päättymisen jälkeen (Suopajärvi 2012, 12).

Kun opiskelija pohti aihetta opinnäytetyölleen, sen tärkeimmäksi edellytykseksi muodostui sen tarpeellisuus. Toive projektista, joka tuottaisi aitoa lisäarvoa organisaatiolle ja ennen kaikkea asiakkaille innosti opiskelijaa koko prosessin ajan. Opiskelijalle merkityksellisimmältä tuntuva palaute olikin, kun projektin toteutuksen aikana hän sai kuulla, että LSRA:n vankilassa oli käytännön tasolla huomioitu ja toteutettu projektissa luotua toimintatapaa ja se oli lisäksi koettu hyödyllisenä.

8 LOPUKSI

Tämän kehittämisprojektin tutkimusaineistosta nousi esiin kehittämistarpeita, joita ei voitu ottaa huomioon sen tuotosta luodessa, sillä tavoitteena oli tuoda siihen ainoastaan aidosti toteuttavissa olevia toimintatapoja. Tulosten mukaan vanki pääsee tarvitsemiinsa terveydenhuollollisiin palveluihin ulkopuolisessa päihdekuntoutussijoituksessa heikommin kuin suorittaessaan vankeusrangaistustaan vankilassa. Sekä suomalaiset että kansainväliset tutkimukset osoittavat sakko- ja lyhytaikaisvankien olevan sekä sosiaalisesti että terveydellisesti poikkeuksellisen heikossa asemassa. Tutkimustiedon valossa tämän projektin tutkimuksen tulos on huolestuttava. Sakko- ja lyhytaikaisvankien elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen on olennaista yksilön hyvinvoinnin kannalta. Kauaskantoisemmin katsottuna kokonaisvaltaisella kohtaamisella on yhteiskunnallisia vaikutuksia. Terveydenhuoltoon liittyviä kokemuksia olisi mielenkiintoista tarkastella laajemmin. Kysymykseen voisi tulla esimerkiksi vertaileva tutkimus terveydenhuollollisten palveluiden saannista vankilassa ja ulkopuolisessa laitoksessa rangaistustaan suorittavien välillä. Tutkimuksessa havaitut kokemukset ohjaisivat kehittämistyötä eteenpäin. Vankien terveydenhuollosta vastaa Vankiterveydenhuolto (VTH), joten yhteistyö Risen ja VTH:n välillä olisi kehittämistyössä keskeistä.

Projektiryhmän työskentelyssä nousi esiin laadunvalvonnan tarve Risen ulkopuolisissa sijoituksissa käyttämissä kuntoutustahoissa. Kuntoutustahon ja Risen välillä sovittujen asioiden toteutuminen on asiakkaan tulevaisuuden kannalta merkityksellisessä roolissa. Palvelun sisällössä voi olla palvelun tuottajien välillä eroja. Jatkokehittämissuunnitelmana on kehittää Rikosseuraamuslaitokselle malli kuntoutustahojen laadunvalvonnan toteuttamiselle. Mielenkiintoista olisi myös selvittää niiden vankien, joiden vankilan ulkopuolinen päihdekuntoutus on keskeytynyt, kokemuksia ulkopuolisesta sijoitusprosessista. Vankilaan kesken rangaistuksen palanneilta vangeilta voisi saada uutta ja arvokasta näkökulmaa prosessin kehittämiseen.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. 2021. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? 177-188. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2021. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.

Ahonen, P. 2015. Tutkimus- kehitys ja innovaatiotoiminnan vaikuttavuus. Teoksessa Ahonen, P. (toim.) Ylemmän ammattikorkeakoulun opettajuus tutkimuksen, kehittämisen ja uudistamisen sillanrakentajana. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 222. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.9.2021. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522165978.pdf>

Arene ry 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ry. Viitattu 5.9.2021. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Armstrong, S. & Weaver, B. 2013. Persistent Punishment: User Views of Short Prison Sentences. *The Howard Journal of Criminal Justice* 52 (3), 285–305. Viitattu 7.9.2021. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/hojo.12015>

Best, D. 2010. Mapping routes to recovery: The role of recovery groups and communities. Teoksessa Yates R. & Malloch M. (toim.) *Tackling addiction. Pathways to recovery*. London and Philadelphia: Jessica Kinsley Publishers, 32–43.

De Leon, G. 1997. Therapeutic communities: Is there an essential model? Teoksessa De Leon, G. (toim.) *Community as method: Therapeutic communities for special populations and special settings*. Westport: Praeger Publishers, 3–18.

Heikkinen-Peltonen, R.; Innamaa, M. & Virta, M. 2014. *Mieli ja terveys*. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otava.

Holmberg, J.; Partanen, A. & Koskelo, J. 2015. Pääteet ja niiden käyttö. 61–104. Teoksessa: Partanen, A.; Holmberg, J.; Inkinen, M.; Kurki, M. & Salo-Chydenius, S. (toim.) 2015. *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Hämäläinen, Tuija 2018. LSRA kokemuksia sakkovankipilotista. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 5.8.2021. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-232163.pdf>

Innokylä n. d. Työkalut. Aivoriini. Viitattu 17.2.2022. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/aivoriini>

Jalokinos, J. 2019. Työkalupakki hyvien käytäntöjen levittämiseen ja juurruttamiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.04.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/264735/Jalokinos_%20Joonatan%20Ty%C3%B6kalupakki%20hyvien-kaytantojen-levittamiseen-ja-juurruttamiseen.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Järvinen, M-K. 2021. SikSak (sakko- ja lyhytaikaisvanki)- projekti. Loppuraportti. Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, aluekeskus.

Kaipio, K. & Ruisniemi, A. 2009. Esipuhe. Teoksessa Kaipio, K. & Ruisniemi, A. (toim.) Ihan oikea ihme. Kirjoituksia päihdetyöstä. Vapaan Alkoholistihuollon Kannatusyhdistys – VAK ry. Jyväskylä: Gummerus.

Karhatsu, E. & Rossi, M. 2002. Projektin vetäjän opas. Etelä-Suomen lääninhallituksen EU-rakennerahastojulkaisut 2. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus. Viitattu 10.9.2021. <https://docplayer.fi/759154-Projektin-vetajan-opas.html>

Kaskela, T.; Pitkänen, T.; Tyni, S. & Tourunen, J. 2016. Päihdehoitoon hakeutuneiden rikollisuus. Rekisteri- ja hoitotietoihin perustuva seurantatutkimus vankeusrangaistukseen tuomituista päihdehoidon asiakkaista. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2016. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Kaskela, T.; Pitkänen, T. 2021. Association between the discontinuation of substance use inpatient treatment and the risk of committing a crime leading to imprisonment: A Finnish registry-based 5-year follow-up. *Criminal behaviour and mental health*. Volume 31, issue 3. June 2021. 171–182. Viitattu 6.2.2022. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/cbm.2198>

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2009. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 20.7.2021. https://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMERwM2/2_2009_Lyhytaikaisvanki.pdf

Knuuti, U. 2022. Sakkovankihanke. Sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoittaminen sekä kuntoutusjatkumojen turvaaminen. Väliraportti. Rikosseuraamuslaitos.

Komu, I.; Latvanen, T.; Salo-Chydenius, S. & Partanen, A. 2015. Päihdehoitotyön syventävää osaamista. 417–450. Teoksessa: Partanen, A.; Holmberg, J.; Inkinen, M.; Kurki, M. & Salo-Chydenius, S. (toim.) 2015. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kuussaari, K.; Rautiainen, E. & Grainger, M. 2021. Päihdetapauslaskenta 2019 päihteiden aiheuttamien haittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen tietolähteenä, 11–37. Teoksessa Kaukonen, O. & Kuussaari, K. (toim.) Päihdepalvelujen yhteiskunnalliset haasteet. Raportti 2/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.7.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142678/URN_ISBN_978-952-343-645-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kymäläinen, H-R.; Lakkala, M.; Carver, E. & Kamppari, K. 2016. Opas projektityöskentelyyn. Tieteestä toimintaa - verkoston julkaisu. Helsingin yliopisto. Viitattu 5.9.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160099/Opas_projektity%C3%B6skentelen_2016.pdf?seq

Lahti, J. & Pienimäki, A. 2012. Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Viikkumaa, Ilpo (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Tampere: Sosiaali ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 2.9.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102986/URN_ISBN_978-952-245-782-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laki rikoslain 2 a luvun muuttamisesta 2019. 5 § (29.3.2019/603) Muuntorangaistuksen pituus. Viitattu 31.8.2021.
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190603?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sakon%20muuntorangaistus>

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009. (27.11.2009/953) Viitattu 5.9.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090953>

Laurila, T; Linderborg, H.; Tyni, S.; Aaltonen, O-P. & Lähteenmäki, N. 2021. Sakon muuntorangaistuksen kuntoutukselliset mahdollisuudet. Tutkimus sakkovangeista ja sakon muuntorangaistuksesta 2010-luvulla. Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):2. Viitattu 23.7.2021. <https://www.julkari.fi/handle/10024/141198>

Link, N.W. & Hamilton, L. 2017. The reciprocal lagged effects of substance use and recidivism in a prisoner reentry context. Health and Justice 5 (8). 1–14. Viitattu 18.4.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5462665/>

LipGuides 2021. Osallistavan ja ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. Päivitetty 31.8.2021. Viitattu 5.9.2021. <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760641#s-lg-box-15268718>

Lund, I.O.; Sundin, E.; Konijnenberg, C.; Rognmo, K.; Martinez, P. & Fielder, A. 2015. Harm to Others from Substance use and Abuse. Substance abuse: research and treatment 2015-01, Vol. 9 s 2 (Suppl 2), 119–124. Viitattu 21.2.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4861007/>

McNeill, F. 2012. Four forms of 'offender' rehabilitation: towards an interdisciplinary perspective. Legal and Criminological Psychology 17 (1), 18–36. Viitattu 25.7.2021. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8333.2011.02039.x>

Nieminen, P. 2018. Lakivaliokunta 28.9.2018 Täydennyksiä Rikosseuraamuslaitoksen lausuntoon HE 123/2018 vp (1.10.2018). Hallituksen esitys vuoden 2019 talousarvioksi turvaa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytykset vuodelle 2019. Viitattu 31.8.2021 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-209275.pdf>

Oikeusrekisterikeskus 2021. Sakon muuntorangaistus. Viitattu 22.7.2021. <https://oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/palvelut/lisatietojasakoistajamuistaseuraamusmaksuista/sakonmuuntorangaistus.html>

Oikeusministeriö 2019. Sakon muuntorangaistuksen käyttöä laajennetaan 2021 alkaen. Viitattu 22.7.2021. <https://oikeusministerio.fi/-/sakon-muuntorangaistuksen-kayttoa-laajennetaan-2021-alkaen>

Oikeusministeriön asetus ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta 824/2021, 9.9.2021. Viitattu 8.1.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210824>

Oikeusministeriön asetus sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta annetun oikeusministeriön asetuksen 1 ja 3 §:n muuttamisesta 825/2021, 9.9.2021. Viitattu 8.1.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210825>

Pajuoja, J. 2019. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja asiakasprosessien tulevaisuus. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:15. Helsinki: Oikeusministeriö Viitattu 4.8.2021.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161539/OMSO_2019_15_RIS_E_toiminta_ja_asiakasprosessien_tulevaisuus.pdf

Partanen, A.; Kuussaari, K.; Markkula, J.; Forsell, M. & Varis, T. n. d. Päihdepalvelut. Viitattu 12.10.2021.

https://thl.fi/documents/2616650/2646346/P%C3%84IHDEPALVELUT_Substanssiarvio_30082016_mk_vs_kk_jm_ap_hyv.pdf/733bc5bc-a3e2-4099-9f25-f2248fee09d9

Porin kaupunki n. d. Päihdepalvelut. Viitattu 25.8.2021. <https://www.pori.fi/sosiaali-ja-terveys/mielenterveys-ja-paihdeyto/paihdepalvelut>

Porin perusturvakeskus 2018. Oma-avontasuunnitelma. Psykososiaaliset laitospalvelut. Viitattu 5.10.2021.

https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/2018_omavalvontasuunnitelma_pyskosos_laitospalvelut_2018.pdf

Purola, M. 2018. Projektiryhmä hoitaa hommat. Adapron blogi. Julkaistu 10.9.2018. Viitattu 7.9.2021.

https://www.adapro.fi/lue_lataa/blogi/projektiryhma_hoitaa_hommat.3063.blog

Puusa, A. 2021. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. 103–117. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2021. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.

Päihdehuoltolaki 1986. 3 § (17.1.1986/41) Päihdehuollon järjestäminen. Viitattu 2.9.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>

Päihdelinkki 2021. Huumeiden käyttö Suomessa. Julkaistu 23.4.2021. Viitattu 1.9.2021. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/huumeet-ja-muut-paihdyttavat-aineet/huumeiden-kaytto-suomessa>

Päihdelinkki 2021a. Tietoa päihdehoidosta. Päivitetty 3.3.2021. Viitattu 2.9.2021. <https://paihdelinkki.fi/fi/mista-apua/tietoa-paihdehoidosta>

Rikosseuraamuslaitos 2015. Täytäntöönpanon aloitustehtävien organisointi Rikosseuraamuslaitoksessa 1.5.2015 lukien. Tiedote. 22.4.2015.

Rikosseuraamuslaitos 2016. Sakon muuntorangaistukseen tuomittujen ohjaaminen päihdekuntoutukseen ja kunnallisten sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin / Sakkovankipilotti. Viitattu 14.7.2021.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-232164.pdf>

Rikosseuraamuslaitos 2020. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 25.8.2021. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos 2021. Rikosseuraamuslaitoksen esittelymateriaalit. Esittelydiat.

Rikosseuraamuslaitos 2021a. Vankeusrangaistuksen aloitus. Viitattu 7.9.2021. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistuksenaloitus.html>

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2020. Viitattu 31.8.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20210630143720/7RRy9CvLt/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2020_FI_1.pdf

Ruskoaho, J.; Vänskä, J.; Heikkilä, T.; Hyppölä, H.; Halila, H.; Kujala, S.; Virjo, I. & Mattila, K. 2010. Postitse vai sähköisesti. Näkemyksiä tiedonkeruumenetelmän valintaan Lääkäri 2008 -tutkimuksen pohjalta. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2010: 47, 279–285. Viitattu 3.3.2022. [file:///C:/Users/03193331/Downloads/3920-Kirjoitus%20\(sis%C3%A4lt%C3%A4en%20ydinasiat,tiivistelm%C3%A4t%20&%20asia sanat\)-11361-1-10-20110915.pdf](file:///C:/Users/03193331/Downloads/3920-Kirjoitus%20(sis%C3%A4lt%C3%A4en%20ydinasiat,tiivistelm%C3%A4t%20&%20asia sanat)-11361-1-10-20110915.pdf)

Ruusuvuori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. 9–36. Teoksessa Ruusuvuori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Rönkä, Sanna & Markkula, Jaana (toim.) 2020. Huumetilanne Suomessa 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2020. Helsinki. Viitattu 6.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140710/URN_ISBN_978-952-343-576-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 11.10.2021. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.9.2021. <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Schinkel, M. 2021. Persistent short-term imprisonment: Belonging as a lens to understand its shifting meanings over the life course. *Incarceration* 2021-03-18, Vol.2 (1), 1–20. Viitattu 5.9.2021. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2632666321989018>

Sosiaali- ja terveysministeriö n. d. Kuntien vastuulla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät. Viitattu 31.8.2021. <https://stm.fi/kuntien-vastuulla-olevat-sotehuollon-tehtavat>

Suopajarvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisuja C. Työpapereita 55. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 5.9.2021. <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=a6d01dd9-baad-408a-a6fb-5e131cf74ef5>

Teague, M. 2000. Short-term prisoners. *Probation journal* 2000-12, Vol.47 (4), 282–283. Viitattu 1.9.2021. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.turkuamk.fi/toc/prbb/47/4>

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Päihderiippuvuus. Päivitetty 11.10.2019. Viitattu 2.9.2021. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihderiippuvuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Päihdehaitat käyttäjälle, läheisille ja yhteiskunnalle. Päivitetty 3.6.2020. Viitattu 2.9.2021. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdehaitat-kayttajalle-laheisille-ja-yhteiskunnalle>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021. Päihderiippuvuuden hoito, kuntoutus ja arjen tuki. Päivitetty 3.9.2021. Viitattu 12.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihderiippuvuuden-hoito-kuntoutus-ja-arjen-tuki>

Tilastokeskus 2021. Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt päihtymystieto, 2006-2020. Päivitetty 12.5.2021. Viitattu 1.9.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__rpk__uhri/statfin_rpk_pxt_11cq.px/table/tableViewLayout1/

- Tilastokeskus 2021a. Moottoriajoneuvovarkauksien määrä laskenut, huumausainerikosten määrä kasvussa. Julkaistu 12.5.2021. Viitattu 1.9.2021. https://www.stat.fi/til/rpk/2020/13/rpk_2020_13_2021-05-12_tie_001_fi.html
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print,
- Trebilcock, J. 2011. No winners – The reality of short-term prison sentences. Howard League for Penal Reform. London: The Howard League for Penal Reform. Viitattu 8.4.2022. <https://howardleague.org/wp-content/uploads/2016/03/No-Winners.pdf>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (Tenk) n. d. Ohjeet ja aineistot. Viitattu 5.9.2021. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021. Rakennerahastot.fi. Ohjausryhmä. Viitattu 25.8.2021. <https://www.rakennerahastot.fi/ohjausryhma>
- VAK ry n. d. Kankaanpään A-koti. Viitattu 25.8.2021. <https://vakry.fi/a-koti/>
- Valli, R. 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. 92–116. Teoksessa Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. 117–128. Teoksessa Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valtioneuvoston asetus Rikosseuraamuslaitoksesta 2015. (30.12.2015/1739) Viitattu 5.9.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151739>
- Vankeuslaki 2005. 2 § (23.9.2005/767) Vankeuden täytäntöönpanon tavoite. Viitattu 5.8.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>
- Vankiterveydenhuolto & Rikosseuraamuslaitos 2021. VTH/Rise: Sakko- ja lyhytaikaisvankihanke; LSRA osaprojektin kick off-materiaali 20.5.2021.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura.
- Webropol n. d. Webropol – loputtomasti mahdollisuuksia tuova kyselytutkimustyökalu. Viitattu 16.2.2022. <https://webropol.fi/kayttotarkoitukset/>

TUTKIMUSTIEDOTE 2.11.2021

Hyvä työntekijä!

Opiskelen Turun ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämistä ja johtamista. Osana opintojani teen kehittämisprojektia Rikosseuraamuslaitoksen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen sisälle. Projektin tarkoituksena on kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessia sekä turvata asiakkaiden palveluiden jatkuvuutta.

Projektiin sisältyy tutkimuksellinen osuus, johon kohteliaimmin pyydän apuanne. Tutkimuksessa selvitetään Kankaanpään A-kodissa ja Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa päihdekuntoutuksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemuksia päihdekuntoutukseen sijoitusprosessista sekä vankien ja heidän lähityöntekijöidensä kokemuksia ja ajatuksia asiakkaiden palvelujatkumosta.

Aineistoa kerätään päihdekuntoutuksen tiloissa toteutuvin asiakkaiden haastatteluin sekä teille lähityöntekijöille teetetyin Webropol-kyselyin marras 2021 – maalis 2022 välisenä aikana. Lupa aineiston keruuseen asiakkailta on saatu Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnosta 1.11.2021. Haastatteluun osallistuminen ja kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Tutkimuksen tulokset tullaan raportoimaan niin, ettei yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa.

Selvitettäessä asiakkaan halukkuutta haastatteluun varmistetaan myös lähityöntekijän osallistuminen. Saatan tarvita apuanne asiakkaiden osallistumishalun selvittämisessä. Kiitän jo etukäteen yhteistyöstänne. Asiakkailta ja lähityöntekijöiltä kerätty tieto on arvokasta ja avainasemassa kehittämisprojektissani.

Olen pian yhteydessä!

Vastaa mielelläni mahdollisiin lisäkysymyksiin!

Ystävällisin yhteistyöterveisin

Veera Niemenoja

p. 050 359 xxxx tai veera.niemenoja@edu.turkuamk.fi

TURKU AMK

 RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Teemahaastattelurunko

Päihdekuntoutuksen suunnittelun käynnistyminen

- Keneltä ensitieto/aloite päihdekuntoutuksen mahdollisuudesta?
- Suunnitelmien käynnistyminen yhdyskuntaseuraamustoimistosta, ulosotosta vai vankilasta käsin?
- Mikäli kuntoutuksen suunnittelun käynnistyminen koettu onnistuneeksi/epäonnistuneeksi tai jotain siltä väliltä, mitkä tekijät vaikuttaneet kokemukseen?

Päihdekuntoutuksen järjestäminen

- Päihdekuntoutuspaikan valikoituminen?
- Järjestettiinkö yhteistyöpalaveri verkoston kanssa?
- Kuulluksi tulemisen kokemus?
- Mikäli kuntoutuksen järjestäminen onnistunut/epäonnistunut, mitkä tekijät vaikuttaneet?
- Olisiko jossain osa-alueella voitu toimia toisin?

Päihdekuntoutukseen siirtyminen käytännössä

- Odotusaika vankilassa?
- Tiedon siirtyminen?
- Millaisena muutoin kokenut siirtymisen?

Jatkosuunnitelmat

- Millä tavoin suunnitelmia tehty?
- Kuka/ketkä mukana suunnittelussa?
- Minkälaisia suunnitelmat ovat?
- Kuinka pitkälle tulevaisuuteen?
- Miltä suunnitelmat tuntuvat?
- Mikäli suunnitelmat avoinna, miksi?

Kysely

Asiakkaasi jatkosuunnitelmat rangaistuksen jälkeiseen aikaan

1. Onko asiakkaallesi järjestetty kuntoutuksen aikana verkostopalaveri, jossa on laadittu suunnitelmaa rangaistuksen jälkeiseen aikaan?

Kyllä

Kyllä ja palavereita oli useampi. Vastaa tekstikenttään kuinka monta.

Ei. Vastaa tekstikenttään, mikäli tiedät miksi palaveria ei järjestetty?

2. Mikäli palaveri järjestettiin, ketkä henkilöt siihen osallistuivat?

3. Millä tavoin (mahdollisen palaverin lisäksi) jatkopalveluja on suunniteltu?

4. Minkälaisia jatkosuunnitelmia asiakkaallesi on tehty ja vastaavatko ne mielestäsi asiakkaasi tarpeita?

5. Millä tavoin asiakkaasi kotikunta on osallistunut jatkon suunnitteluun?

6. Olisiko jatkon suunnittelussa mielestäsi ollut hyvä tehdä jotakin toisin? Kerro mitä ja miten?

Haastattelun saatekirje

Opinnäytetyön nimi: Kohti yhä sujuvampaa sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoittamista sekä palveluiden jatkuvuutta

Päiväys: 9.11.2021

Hyvä vastaaja

Kohteliaimmin pyydän Sinua osallistumaan haastatteluun, jonka tavoitteena on selvittää Kankaanpään A-kodissa tai Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa päihdekuntoutuksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien kokemuksia kuntoutukseen sijoitusprosessista sekä kuntoutusjatkumosta. Tarkoituksena on hyödyntää selvitettyjä kokemuksia sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoitusprosessin sekä kuntoutusjatkumon turvaamisen kehittämisessä. Tämä aineiston keruu liittyy itsenäisenä osana kehittämisprojektiin. Lupa aineiston keruuseen on saatu 1.11.2021 Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnosta.

Osallistumisesi haastatteluun on erittäin tärkeää, sen avulla saamme arvokasta tietoa kehittämistä varten. Haastattelu tullaan tekemään kuntoutuksen tiloissa. Osallistuminen on luonnollisesti vapaaehtoista ja Sinulla on täysi oikeus peruuttaa antamasi suostumus tutkimukseen osallistumisesta milloin tahansa ja syytä ilmoittamatta. Haastattelu kestää noin 30 – 60 minuuttia. Haastattelu nauhoitetaan aineiston käsittelyä varten. Tutkimuksen tekijänä huolehdin aineiston tietoturvalisistä säilyttämisestä, ja pääsy aineistoon on ainoastaan minulla. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään. Haastattelun tulokset tullaan raportoimaan niin, ettei yksittäinen haastateltava ole tunnistettavissa tuloksista.

Tämä aineiston keruu liittyy osana Turun ammattikorkeakoulussa suorittamaani ylempään ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvaan opinnäytteeseen. Opinnäytetyöni ohjaaja on Tuuli Lahti, yliopettaja, Turun amk/Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseen, pyydän Sinua allekirjoittamaan alla olevan Tietoinen suostumus haastateltavaksi -osan.

Ohessa tietosuojaseloste, jossa on tarkemmat tiedot henkilötietojesi käsittelystä.

Vastaa mielelläni mahdollisiin lisäkysymyksiin.
Osallistumisestasi kiittäen

Veera Niemenoja
Sosionomi / yamk-opiskelija
050359xxxx
veera.niemenoja@edu.turkuamk.fi

Tietoinen suostumus haastateltavaksi ja lupa nauhoittamiseen

Olen saanut riittävästi tietoa opiskelija Veera Niemenojan opinnäytetyöstä, ja siitä tietoisena suostun haastateltavaksi ja annan luvan haastattelun nauhoittamiseen.

Päiväys _____

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Kyselyn saatesähköpostiviesti

Hyvä omaohjaaja/hoitaja!

Toimit lähityöntekijänä asiakkaalle, joka suorittaa Rikosseuraamuslaitoksen sakko- ja lyhytaikaisvankihankkeen kautta vankeusrangaistustaan päihdekuntoutuksessa. Kohteliaimmin pyydän Sinua vastaamaan linkissä olevaan kyselyyn, jonka tavoitteena on selvittää Porin psykososiaalisissa laitospalveluissa tai Kankaanpään A-kodissa päihdekuntoutuksessa vankeusrangaistustaan suorittavien sakko- ja lyhytaikaisvankien lähityöntekijöiden ajatuksia asiakkaiden jatkosuunnitelmista. Tarkoituksena on hyödyntää selvitettyjä ajatuksia sakko- ja lyhytaikaisvankien kuntoutusjatkumon turvaamisen kehittämisessä.

Tämä kysely liittyy osana Turun ammattikorkeakoulussa suorittamaani ylempään ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvaan opinnäytteeseen.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Vastaathan kyselyyn xx.xx.xxxx mennessä.

Vastauksistasi lämpimästi kiittäen

Veera Niemenoja
Sosionomi, yamk-opiskelija
050359xxxx
veera.niemenoja@edu.turkuamk.fi

Linkki kyselyyn:

https://link.webpolsurveys.com/R/LINKKIESIMERKKI_EI_AKTIIVINEN_LINKKI

Kohti toimivampaa sakko- ja lyhytaikaisvankien päihdekuntoutukseen sijoittamista sekä turvattua palvelupolkua

Veera Niemenoja 2022

1 Kerro aina mahdollisuudesta ja anna asiakkaalle aikaa pohtia kuntoutukseen halukkuutta

"Siis kyllä mä ny hetken sitä mietin [päihdekuntoutukseen halukkuutta], että ko mulla oli aivan erilaiset suunnitelmat ennen ku mä tänne tai siis ennen ku mä tänne ees suunnittelin lähtöä, että mä käyn istumassa tuomion ja jatkan vaan ryyppäämistä, että ei niinkun ollu hällä väliä. Käyn pari kuukautta lomalla."

1

2 Kuule asiakasta kuntoutuspaikan valinnassa

"Mä olin täällä 7 vuotta sitten myös [kuntoutuspaikassa], tää oli siltonki tosi hyvä paikka ja tiesin, et jos on oikeesti haluu tehdä muutosta ni tää on oikee paikka siihen."

2

3 Anna tarvittaessa lisäinformaatiota kuntoutuspaikasta ja tarjoa poikkeuksetta asiakkaalle mahdollisuus ottaa yhteyttä kuntoutuspaikkaan ennen kuntoutuksen alkua

"Olis sitä voinu ehkä enemmän avat [kuntoutuksen arkea]. Et ei se viikko-ohjelma nyt sinänsä... se näytti kyl paljo semmoselt sanotaa raskaammalt ko sä luit se siit paperist ko mitä se todellisuus oli. Tieks, et siit sai vähä väärä kuva, et moni voi niinku jättää tulemat sen takii."

3

4 Pidä asiakas ajan tasalla päihdekuntoutussuunnitelmien etenemisestä. Vankilasta käsin valmistellessa muista kuitenkin arvioida aina yksilöllisesti turvallisuustilanne ennen suunnitelmista kertomista

"Sillon ko mä tän tuln, mul ei ollu mitää hajuu täst pannast tai valvontapuhelimest tai miten ne toimii ja miten niit kuuluu käyttää ja täst kuntoutuspaikast ei ollu kerrottu sen enempää, et tää on yhteisökuntoutus tai, et tääl ollaan niinku tiiviisti yhdes ja tollasii seikkoi ei kerrottu ollenkaa ni tuli sit aika yllätyksen ko tänne päätys."

4

5 Perehdytä asiakas valvontalaitteiden käyttöön

Kirjaa sijoitussopimukseen, että kuntoutustaho on vastuussa asiakkaan jatkosuunnitelmasta sekä suunnitelmien käynnistämisestä riittävän ajoissa

Suunnittele mahdollisuuksien mukaan jo kuntayhteistyötä käynnistäessä asiakkaan jatkosuunnitelmia koskevan palaverin ajankohta ja kirjaa se kuntoutustahon ja Risen väliseen sijoitussopimukseen

6

7 Merkitse sijoitussopimukseen mikä taho kutsuu verkoston koolle

"Tärkee mulle on se, että on paikka mihin mennä ja sitten se mitä mä teen arkena et ... sama se vaikka Timbuktuun muuttas, että kyllä sitä tunti ku kävetelee kadulla ni näkee samantlaisia ihmisiä."

8

"Ne [suunnitelmat rangaistuksen jälkeiseen aikaan] pitäis olla kunnossa, että tällasesta on ees yleensä mitään hyötyä."

